

David Vidmar Čeru

David Vidmar Čeru je zgodovinar in bibliotekar. Osnovno šolo je obiskoval v Šoštanju, nato Gimnazijo Velenje. V letih od 2016 do 2021 je študiral na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani in magistriral iz študija starejše zgodovine, zdaj je vpisan na študij prava na Evropski pravni fakulteti Nove univerze v Ljubljani. Od leta 2022 je zaposlen na domoznanskem oddelku Knjižnice Velenje in od leta 2024 deluje kot habilitiran asistent za pravno zgodovino. Je avtor ali soavtor posamičnih znanstvenih monografij in strokovnih prispevkov.

OBISK DR. ANTONA KOROŠCA V ŠALEŠKI DOLINI LETA 1938 IN VÉLIKI SHOD OB DVAJSETI OBLETNICI NASTANKA KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

Uvod

Pravijo, da je slika vredna več kot tisoč besed. *In veste kaj? Prav imajo!* Pred nekaj časa sem po naključju odkril meni še neznano fotografijo, na kateri na cesti stoji avto s predrto pnevmatiko in zraven njega veselo kramlja najpomembnejši slovenski politik iz časa prve Jugoslavije. In zakaj me je ta fotografija prevzela? Ker naj bi nastala v Šaleški dolini med velikim šoštanjskim taborom v podporo dr. Antonu Korošcu pred volitvami za novo jugoslovansko vlado in v obeležje dvajsete obletnice ustanovitve Kraljevine Jugoslavije. Nato sem se spomnil, da je pred leti, prav

tako v Šaleških razgledih, izšel prispevek, ki orisuje družmirski shod v podporo majniški deklaraciji leta 1918.[1] Dolgo je veljalo, da je ta družmirski shod eden redkih, če ne edino pravo politično zborovanje meščanskega in narodno usmerjenega političnega tabora v Šaleški dolini, torej na območju, ki ga je množično taborsko gibanje devetnajstega stoletja popolnoma zaobšlo. Toda kot zanimivost: družmirski shod ne predstavlja edinega množičnega »taborskega« shoda na Šaleškem, saj je v poznih tridesetih letih slovenska politična elita z dr. Antonom Korošcem na čelu organizirala pravo »kolonado« shodov in taborov po vsem slovenskem ozemlju, na njih pa so želeli mobilizirati ljudi in jih spodbuditi za »jugoslovansko stvar«. Neverjetno je, da je ravno Šoštanj predstavljal vrh teh narodnih taborov, saj so se kot gostje prikazali oziroma bili povabljeni trije najpomembnejši slovenski politiki tega časa – dr. Anton Korošec, dr. Miha Krek in ban dr. Marko Natlačen –, poleg njih pa tudi osrednja nosilca jugoslovanske politične misli, Srba Dragiša Cvetković in Milan Stojadinović. Drugače rečeno: z izjemo pretežno hrvaške opozicije (pod vodstvom Vladka Mačka) se je vrh celotne slovenske projugoslovanske meščanske politične smetane zbral za kratek čas v Šoštanju.[2] Tako sem se odločil, da je ta dogodek dovolj zanimiv, da si zasluži nadaljnjo obravnavo oziroma raziskavo, iz katere je nastal naslednji prispevek. Prispevek je napisan predvsem s pregledom tedanjega časopisja, na prvem mestu konservativnega in katoliško usmerjenega časnika *Slovenec*,[3] a tudi nekaterih

[1] Gačić Belej, »Družmirski shod za podporo majniški deklaraciji«, str. 79–100, prav tako nekaj malega v: Aplinc, »Šoštanj v zadnjem letu velike vojne«, str. 37–77.

[2] Izpostaviti je treba, da se je v Šaleški dolini zbirala politična elita tudi v drugih časih, posebno v času obstoja druge Jugoslavije (SFRJ). Več o tem glej: Gačić Belej, »Razstrta železna zavesa: državniški, politični in partnerski obiski vodstva vzhodnega bloka v Velenju«, str. 595–649.

[3] *Slovenec* (1873–1945) je bil osrednji časopis političnega katolicizma. Že od začetka je bil *Slovenec* kritičen do domače politike, predvsem do liberalno usmerjenega *Slovenskega naroda* in njegovih privržencev. *Slovenec* se je zavzemal za popolno avtonomijo Katoliške cerkve znotraj države in močno poudarjal blaginjo kmečkega prebivalstva. V letih pred prvo svetovno vojno je časopis poudarjal zvestobo Habsburški in avstrijski monarhiji, ljubezen do domovine in pomen verskega šolstva, v času prve Jugoslavije

drugih časnikov, kot so *Slovenski narod*,[4] *Slovenski gospodar*[5] in *Slovenski delavec*.[6]

Stanje v Kraljevini Jugoslaviji[7]

Leta 1938 je v Jugoslaviji vrelo. Težave so se kopičile in kopičile. V dvajset let stari državi, ustanovljeni ob razpadu Stare Avstrije leta 1918, sta vladala nesloga in iz nje izhajajoče stanje permanentne politične krize. Kaj točno je bila ta država? Ker bom v tem prispevku veliko govoril o državi, katere del smo bili Slovenci v letih 1918–1941, in bom zanjo uporabil različne termine, bi na tem mestu rad ilustriral, kaj posamični termini sploh pomenijo.

Država, ki jo poznamo kot »prva Jugoslavija«, ima kompleksno zgodovino. Za začetek njenega nastanka velja 29. oktober 1918, ko je prišlo do zloma Avstro-Ogrske in ko so se slovanske dežele, ki so bile do tedaj del te države, od nje ločile in ustvarile Državo Slovencev, Hrvatov in Srbov (na spodnji sliki označeno z navpičnimi črtami). Sočasno so se pomembne spremembe dogajale v vzhodni polovici prihodnje skupne države, ko sta se Vojvodina (označena s poševnimi črtami), ki je bila do

pa je časnik propagiral za »jugoslovansko stvar«. Njegovo vodilo je bilo: »Vse za vero, dom, cesarja!«, kasneje preoblikovano v: »Vse za vero, dom, kralja!« Kljub številnim spremembam oblasti ter domačim in svetovnim krizam je izhajal do konca druge svetovne vojne, ko so ga nove oblasti ukinile.

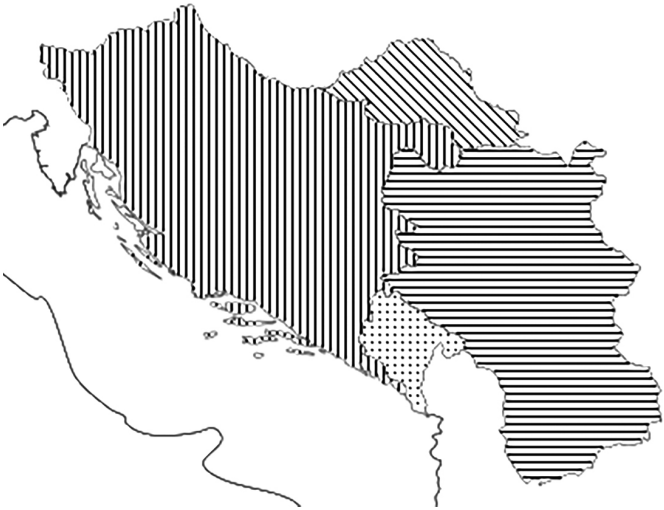
4 *Slovenski narod* (1868–1943) je bil politični časopis, prvi slovenski dnevnik, vodilno slovensko liberalno glasilo pred prvo svetovno vojno.

5 *Slovenski gospodar* (1867–1941) je bil katoliško in konservativno usmerjen tednik za štajersko podeželje.

6 *Slovenski delavec* je izhajal od leta 1937 do leta 1941 ter bil katoliški tedenski list, ki je povzdigoval in širil idejo Cerkve. Zaradi trenj, ki so se v tistih časih že vidno kazala med desno in levo politično opcijo, je bilo veliko pisanja usmerjenega proti komunizmu. Časopis je temeljil na desničarski politični propagandi in je deloval kot glas profašističnega sindikata ZZD (Zveze združenih delavcev).

7 Ker gre tukaj za precej splošne podatke, ki služijo za uvod, so informacije povzete iz: Perovšek, »Slovenci in jugoslovanska skupnost 1918–1941«, str. 447–460.

tedaj prav tako del Avstro-Ogrske, ter do tedaj samostojna Črna gora (označena s pikicami) združili 24. oziroma 26. novembra 1918 s Kraljevino Srbijo (označena z vodoravnimi črtami). Teden dni kasneje je prišlo do poslednje združitve, ko se je Država Slovencev, Hrvatov in Srbov združila s tedaj že povečano Kraljevino Srbijo. S tem je nastala Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev, ki se je leta 1929 uradno preimenovala v Kraljevino Jugoslavijo.

Štiri območja, iz katerih je 1. decembra 1918 nastala Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev – za natančnejši pregled glej zgornji zapis, v katerem je razložen postopek združitve v času od 29. oktobra 1918 do 1. decembra 1918 (David Vidmar Čeru).

Obljube pred ustanovitvijo te dežele so bile visokoleteče in vodstvo (predvsem srbsko) je ob združitvi provizorične Države Slovencev, Hrvatov in Srbov s Kraljevino Srbijo ljudem zagotovilo, da bo hitro rešilo tako socialno kot nacionalne krize. Glavno vodilo pri tem je bila misel unitarnega jugoslovanstva, po katerem bi vse raznotere narode oziroma »plemena« Jugoslavije, kot so Slovenci, Hrvati in Srbi, prevzgojili in preoblikovali

v eno samcato, poenoteno jugoslovansko ljudstvo. Do tega seveda nikoli ni prišlo in hitro je postalo jasno, da bo nova kraljevina prepredena z vprašanji narodnostnih avtonomij, centralizma, secesionizma in medetničnih trenj, vse to pa je še dodatno potencirala nerešljiva socialna kriza.

Leto LXVI

SLOVENEC

Dvajset let naše svobode in državne samostojnosti

1918 1938

Kljub obljubam po »svobodi« in »samostojnosti« je bila nova država prepredena z notranjepolitičnimi nesoglasji. Zaradi tega je, še posebej ob velikih praznikih in obletnicah, državna propaganda igrala pomembno vlogo pri ustvarjanju enotnosti ljudstva. (Slovenec, let. LXVI, št. 277, 1. december 1938, str. 1)

29. oktobra 1918 se je ozemlje današnje Slovenije odcepilo od Stare Avstrije in sledilo je kratko obdobje obstoja Države Slovencev, Hrvatov in Srbov, politične tvorbe, ki se je razprostirala na območju južnoslovanskih ozemelj, ki so bila kratko pred tem integralni del Avstro-Ogrske. Čas obstoja te provizorične države je za slovensko politično zgodovino izjemno pomemben, saj se je prvič konstituiral slovenski narod kot politična entiteta. A ta samostojnost ni obstala dolgo, saj se je 1. decembra 1918 Država Slovencev, Hrvatov in Srbov združila s Kraljevino Srbijo, ki si je do takrat že podredila Črno goro, in nastala je Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev. Upanje umre zadnje, pravi že

latinski rek, in Slovenci ter Hrvati smo tudi po nastanku te nove entitete verjeli, da se bo naša politična prihodnost razjasnila. A že z združitvijo s Kraljevino Srbijo sta se začela kazati manjšanje politične avtonomije in vedno večja podrejenost države Beogradu. Toda ponovno »upanje umre zadnje« in tako Slovenci kot Hrvati smo verjeli, da gre samo za začasno stanje, da je potrebna trdna roka v času, ko so bile meje na zahodu, severu in vzhodu še nedoločene, ter da bo z normalizacijo stanja prišlo tudi do obljubljenih pravic.

Slovenska politična srenja, navajena relativno visoke ravni političnega diskurza v Stari Avstriji, je bila presenečena nad kaotičnostjo politične pokrajine v novi državi. Zaradi te kaotičnosti je prišlo zmeraj več vpliva v roke kralja Aleksandra I., ki je med svojo vladavino vselej kazal avtokratske težnje (David Vidmar Čeru).

Toda, ko je bila sedem let po začetku vélike vojne, 28. julija 1921, podpisana nova ustava Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, je postalo jasno, da je nova država v celoti podrejena srbskim interesom. Slovenci in Hrvati bi, po novi ustavi sodeč, prešli izpod avstrijskega v srbski jarem. Tako slovenski kot hrvaški politiki so zato v zadnjem poskusu skušali z bojkotom volitev v izglasovanje nove ustave preprečiti nastanek države, ki bi tako Slovence kot Hrvate postavila v podrejen položaj Beogradu. A ustava je bila kljub neobstoju ustavno potrebne večine (dveh tretjin vseh poslancev) sprejeta z glasovi le navadne polovice vseh poslancev, večinoma srbskih. Z Vidovdansko ustavo se je konstituirala nova država, ki je v pičlih osmih letih, do leta 1929, zamenjala na ducate vlad. Te so bile neuspešne, koalicije so se ustanavljale in razpadale ter ustanavljale na novo, politiki so bolj kot na ljudski blagor mislili na svoje interese, in vedno znova se je pokazalo, da so nacionalni interesi posameznih jugoslovanskih narodov preprosto prednjačili nad unitarnim jugoslovanstvom. Na Slovenskem je kot vodilni politik tega časa prišel v ospredje dr. Anton Korošec, predsednik Slovenske ljudske stranke (SLS) in mož, ki je poslednjemu habsburškemu cesarju Karlu I. v obraz rekel, da je za nadaljnje pogovore o slovenski prihodnosti skupaj

z Avstrijo »prepozno«.[8] Korošec je kot osrednji lik slovenskega političnega parketa dolgo časa žongliral med slovenskimi interesi in Beogradom ter bil pri tem relativno uspešen. Tako so v dvajsetih letih, ko je del slovenske javnosti začel obupavati nad idejo Jugoslavije, ljudje še vedno videli v Koroščcu lik poštenega in sposobnega politika ter državnika.

[8] Konkretneje *»Eure Majestät, es ist zu spät.«* oziroma *»Vaša visokost, prepozno je.«*

Veličastni prvi tabor katoliških deklet na Brezjah bo ostal slehernemu, ki se ga je udeležil, v neizbrisnem spominu. Slike same dovolj glasno pričajo, kako veličasten je bil ta dan, ki so ga naša dekleta ustvarile z lastnim delom.

Voditelju Slovencev, ministru dr. Antonu Korošcu pravi slovenski puščljc — nagelj, roženkravt in rožmarin!

Kakor ponazarja izrezek iz prispevka »Naša dekleta v zavetju Kraljice Slovencev«, je do leta 1938, še posebno znotraj konservativnega katoliškega kroga, dr. Anton Korošec postal osrednji slovenski politik in »voditelj Slovencev« oziroma »voditelj naroda«. (Slovenec, let. LXVI, št. 169, 26. julij 1938., str. 6)

Korošec se je povzpel na čelo slovenskega nacionalnega tabora in bil leta 1928 kot edini nesrbski vodja v zgodovini kraljevine imenovan za predsednika vlade Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, a te funkcije ni obdržal dlje časa. Ko je v jugoslovanskem parlamentu prišlo do streljanja, v katerem je črnogorski politik Puniša Račić ranil vodjo hrvaške stranke Stjepana Radića, ki je nepolna dva meseca pozneje za posledicami strelske rane tudi umrl,[9] je postalo jasno, da tako ne more iti naprej. Kralj Aleksander I. je 6. januarja 1929 ukinil parlament in razglasil začetek kraljeve šestojanuarske diktature. Narodne

9 Brat Pavle Radić je bil takoj mrtev.

stranke (Slovenska ljudska stranka in Hrvatska seljaćka stranka, nadalje srbska Narodna radikalna stranka ter Jugoslovanska muslimanska organizacija) so bile ukinjene in za kratek čas je politika poniknila. Sledili sta dve leti brez ustavnosti, ki ju je pomirila oktroirana kraljeva ustava iz leta 1931, ki pa je ustavnost odredila le navidezno, kajti po novi ureditvi je kralj deloval skorajda kot absolutistični monarh, ki so mu bili podrejeni tako sodstvo kot tudi izvršilna in zakonodajna veja oblasti.

Po uboju kralja v Marseillu leta 1934 je le-tega formalnopravno nasledil njegov mladoletni sin Peter II., a vajeti v državi je držal njegov stric in regent knez Pavle Karađorđević. Ta je nadaljeval bratovo politiko unitarnega jugoslovanstva in se poskušal obkrožiti z ljudmi, ki bi jim državo v krizi celo uspeli voditi naprej. Znova je osrednja figura postal dr. Anton Korošec, ki je prevzel vodenje nadvse pomembne funkcije ministra za notranje zadeve. Stanje se je začelo postopoma umirjati, medtem ko je obstoj dveh vsedržavnih osrednjih političnih strank (Jugoslovanska radikalna zajednica in Jugoslovanska nacionalna stranka)[10] omogočil, da je v Kraljevini Jugoslaviji vsaj na videz

[10] Med obema svetovnima vojnama se je politična scena Kraljevine Jugoslavije močno spreminjala, in to predvsem zaradi notranjih trenj med različnimi nacionalnimi in političnimi gibanji. Dve pomembni stranki tega obdobja sta bili Jugoslovanska radikalna zajednica (JRZ) in Jugoslovanska nacionalna stranka (JNS). Medtem ko je prva zagovarjala centralizirano, avtoritarno državno strukturo, ki je temeljila na kraljevi absolutni oblasti, je druga predstavljala skupino političnih elit, ki so zagovarjale srbske nacionalne interese znotraj Jugoslavije. JRZ je bila ustanovljena leta 1935 in je nastala kot odziv na potrebo po oblikovanju avtoritarne stranke, ki bi zagovarjala enotnost in centralizacijo Jugoslavije, a hkrati varovala kraljevo moč. Stranka je zagovarjala ideje močne kraljevske oblasti, odprave parlamentarizma in zmanjšanja regionalnih avtonomij. Nacionalna enotnost, avtoritarizem in centralizacija so postali ključni stebri delovanja stranke. JRZ je tako postala orodje za vzpostavitev režima v Jugoslaviji, ki je skušal preprečiti delovanje opozicijskih političnih strank in omejevati nacionalne pravice drugih narodov, predvsem Hrvatov in Slovencev. Prizadevala si je za odpravo hrvaških in slovenskih prizadevanj po večji avtonomiji in je skušala centralizirati državno oblast pod srbsko prevlado. JNS, ki se je razvila iz starejše Narodne radikalne stranke, je prav tako zastopala ideje srbske hegemonije znotraj Kraljevine Jugoslavije. Glavni cilj te stranke je bil vzdrževati nadzor nad političnimi in gospodarskimi

začelo vladati mirno in predvsem politično stabilno stanje. Ob obljubi povečane avtonomije znotraj Dravske banovine se je na Slovenskem stanje umirilo in ljudje so znova začeli »navijati« za Jugoslavijo. In v tem času se je dokončno izoblikoval lik dr. Antona Korošca kot osrednjega akterja slovenskega naroda in politične srenje.[11]

Poglejmo si torej njegovo osebnost nekoliko pobližje. Anton Korošec (1872–1940) je bil ena ključnih političnih osebnosti slovenskega in jugoslovanskega političnega prostora v prvi polovici 20. stoletja. Kot duhovnik, politik in narodni voditelj je pomembno vplival na oblikovanje političnih smernic Slovencev v času Avstro-Ogrske, a tudi kasneje v Kraljevini SHS in Kraljevini Jugoslaviji. Korošec se je rodil 12. maja 1872 v Biserjanah, majhni vasici na Štajerskem. Že zgodaj je pokazal zanimanje za duhovništvo in narodno gibanje, kar je bilo v tistem času močno

institucijami, ki so bile v rokah srbskih elit. Stranka je nastopala proti federalizaciji Jugoslavije in se zavzemala za centralizirano ureditev, pri čemer bi bil Beograd središče političnega odločanja. Medtem ko je JRZ svoj program utemeljevala na avtoritarnosti in fašistični ideologiji, je JNS delovala bolj znotraj ustaljenega političnega sistema in parlamentarizma, vendar vedno s ciljem ohranitve srbske prevlade v političnem življenju. Stranka je med drugimi pritegnila številne vojake, birokrate in industrijske kapitaliste, ki so podpirali ideje velike Srbije v okviru jugoslovanske države.

11 Korošec je začel kot vodja Slovenske ljudske stranke (SLS), ki je zagovarjala interese katoliškega kmečkega prebivalstva in si prizadevala za ohranjanje slovenskih nacionalnih pravic v jugoslovanski državi. Na začetku svoje politične kariere je bil močno osredotočen na avtonomistična prizadevanja za večjo slovensko avtonomijo znotraj Jugoslavije. Vendar so ga kasnejša politična dogajanja privedla do prehoda v bolj centralistični tabor. Korošec se je zavedal, da lahko svoje politične ambicije in interese Slovencev uresniči le, če sodeluje z močnimi centralističnimi strankami, kot sta JRZ in JNS, ki sta imeli ključno vlogo v jugoslovanski politiki. Tako se je pridružil vladi pod vodstvom JRZ in postal pomemben politični akter v avtoritarni jugoslovanski oblasti. Korošec je sicer sprva poskušal ohraniti nekaj avtonomije za slovenski narod, a je sčasoma začel sprejemati centralistične rešitve, ki so bile značilne za režim JRZ. Njegova podpora avtoritarnemu režimu princa Pavla in delovanje znotraj centralističnih struktur je pokazala, da je Korošec prešel od zagovornika slovenske avtonomije do podpornika enotne, centralizirane Jugoslavije, čeprav je s tem tvegal izgubo podpore v svoji domači bazi.

povezano s prizadevanji za večjo avtonomijo Slovencev znotraj večnacionalne Avstro-Ogrske. Po končanem teološkem študiju v Mariboru in duhovniškem posvečenju leta 1895 je postal dejaven član katoliškega političnega gibanja. Njegova izobrazba in narodni zanos sta ga usmerila v politiko, v kateri je videl priložnost za izboljšanje družbenega položaja slovenskega naroda.[12]

Kmalu je postal vodilni predstavnik Slovenske ljudske stranke (SLS), katere glavni cilj je bil izboljšati položaj Slovencev znotraj Habsburške monarhije. Bil je odločen zagovornik slovenske narodne identitete in pravic, a tudi idej o južnoslovanskem zavezništvu. Korošec je svojo politično kariero utemeljeval na katoliških vrednotah in prizadevanjih za avtonomijo slovenskega naroda. Med prvo svetovno vojno je bil pomemben član Jugoslovanskega kluba, ki je združeval južnoslovanske poslance v dunajskem parlamentu. Njegova vizija je bila oblikovanje združene države južnih Slovanov, ki bi zajemala Slovence, Hrvate in Srbe. S tem ciljem je Korošec postal eden najpomembnejših zagovornikov ideje o jugoslovanski enotnosti.

Najpomembnejši trenutek Koroščeve politične kariere je bila *Majniška deklaracija*, ki jo je prebral 30. maja 1917 v dunajskem parlamentu. Ta dokument je zahteval združitev vseh južnoslovanskih narodov pod habsburško oblastjo v avtonomno enoto. Deklaracija je predstavljala ključni korak k oblikovanju nove države južnoslovanskih narodov po razpadu Avstro-Ogrske. Korošec je po koncu prve svetovne vojne igral osrednjo vlogo pri ustanavljanju Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev (SHS), kasnejše Kraljevine Jugoslavije. Postal je eden od najvplivnejših slovenskih politikov v novi državi, predvsem kot zagovornik slovenske avtonomije in interesov znotraj širše jugoslovanske ideje. V času Kraljevine SHS je zasedal številne pomembne politične funkcije. Leta 1928 je postal predsednik vlade Kraljevine SHS, kar je bil za Slovence izjemen dosežek. Čeprav je njegov mandat trajal le nekaj mesecev, je Korošec ostal eden od ključnih igralcev v jugoslovanski politiki. Vse do svoje smrti

[12] Predstavitve vseh omenjenih politikov v tem prispevku so narejene po delu: Ratej, *Triumfator: Anton Korošec v prvi Jugoslaviji*, passim.

leta 1940 je ostal zvest zagovornik katoliških vrednot, narodne enotnosti in avtonomije Slovencev znotraj Jugoslavije. Njegova politična strategija je pogosto temeljila na kompromisih in iskanju srednje poti med različnimi interesnimi skupinami. Kljub temu se je pogosto znašel med kritikami, predvsem zaradi svojega konservativnega pogleda na družbo in politike.

Znova o unitarnem jugoslovanstvu

Leta 1938 je v Sloveniji vrelo.[13] Toda ni bilo vse tako hudo. Gotovo, trenja o vprašanjih centralizma in unitarizma so od časa do časa še vedno vzplamtela, a represivni državni aparat in okrnjen obstoj političnega življenja sta vsaj laični publiki pokazala, da so se zadeve začele umirjati. Slovenci smo bili navsezadnje politično poenoteni pod likom notranjega ministra dr. Antona Korošca in smo v negotovih časih, ko se je zdelo, da se vsa Evropa pripravlja na vojno, ostali zadovoljni s tem, če že drugega ne, da smo del države, ki je bila vsaj nominalno nevtralna in se ni preveč približevala kateremu od novonastajajočih političnih taborov in alians.

Z Avstrijo – oziroma Nemčijo po Anschlussu – so se odnosi normalizirali, in četudi je v državi še vedno obstajal nemški politični kapital, je ta postopoma pojenjal, kar je pomenilo, da se je politično nemštvo začelo zapirati vase (kjer se je sicer začelo radikalizirati) in se umikati pred javnostjo, ki se je sprijaznila z novo slovansko državo.[14] Tudi sporazum, ki se je pripravljal s Hrvati o ustanovitvi Banovine Hrvaške, in obljube o reorganizaciji države in ustanovitve Banovine Slovenije so Slovence pomirjali in dajali upanje na boljši jutri. Jugoslavija je v očeh Slovencev, ki smo le dvajset let pred tem z Rapalsko pogodbo

[13] Kot prejšnje je tudi to poglavje napisano kot krajši pregled zgodovine Slovencev v času prve Jugoslavije. Tako je poglavje povzeto pretežno po časopisih, ki bodo omenjeni kasneje, medtem ko faktografsko temeljijo na splošnih podatkih v prispevku: Šmid, »Položaj Slovencev v drugi polovici tridesetih let v Kraljevini Jugoslaviji«, str. 165–178.

[14] Več o tem v: Gačić Belej, »Nemškega duha ni tako preprosto izbrisati: slovensko-nemško razmerje v Šaleški dolini v luči nove države«, str. 205–236.

izgubili skorajda četrtino etničnega ozemlja, konec tridesetih let ob porastu fašizma postala nekakšen branik naših interesov; obenem je zaradi obširne propagande misel življenja Slovencev znotraj te raznolike politične tvorbe postajala (če že drugače ne) vsaj ponovno sprejemljiva. Po več letih medlosti in nezaupanju v skupno državo zaradi političnih kriz in vladnih rošad v drugi polovici dvajsetih let ter zaradi kraljeve diktature v letih 1929–1934 je nekoliko večjo stopnjo priljubljenosti doživela ideja Jugoslavije leta 1938, ko so se zgodile štiri velike serije dogodkov, ki so slovenski narod združile in ga potisnile v še tesnejši objem dr. Antona Korošca.

Leto LXXI., št. 276 Ljubljana, petek 9. decembra 1938 Cena Din 1.—

SLOVENSKI NAROD

Ljubljana je včeraj spregovorila:

100.000 ljudi

na shodu dr. Stojadinovića in dr. Korošca

Shod je bil v kinodvorani hotela Union — Po shodu so se predstavniki vlade odpeljali k otvoritvi nove železniške proge Sevnica — Trišče

Proslave v letu 1938 so imele nalogo, da mobilizirajo Slovenstvo za »jugoslovansko« stvar. Največji shod je potekal v Ljubljani ob zaključni fazi pomembnih parlamentarnih volitev za izvolitev listine Stojadinović–Korošec; na njem se je zbralo neverjetno število 100.000 ljudi. (Slovenski narod, let. LXXI, št. 276, 9. december 1938, str. 1)

Sredi decembra so potekale velike in pomembne volitve, na katerih sta skupaj kot nosilca listine nastopila Milan Stojadinović in Korošec (ki sta na teh volitvah zmagala in uspela formirati krajše obstoječo drugo Stojadinovićevo vlado); 1. decembra je v osrednjih mestih banovine potekala serija praznovanj ob združitvi Države SHS s Kraljevino Srbijo in 29. oktobra proslava ob dvajseti obletnici ustanovitve Narodne vlade za Slovenijo v Ljubljani ter s tem odcepitev od Avstrije. A leto 1938 (predvsem

poletje kot predpriprava na vse te dogodke) je bilo zaznamovano tudi s številnimi tabori, ki so bili namenjeni zaznamovanju dvajsete obletnice obstoja nove države in so sovpadali s sedemdeseto obletnico taborskega gibanja devetnajstega stoletja: od Maribora do Ljubljane, od Celja do Komende, od Kranja do Kočevja, od Slovenskih Konjic do Novega mesta. Tudi v Šoštanju je sredi poletja, 31. julija 1938, potekal eden največjih dogodkov in ena najbolj obiskanih proslav v Dravski banovini v tistem letu.

Osrednjo figuro teh shodov so predstavljali najpomembnejši slovenski politiki, ki so delovali kot častni gostje in so s svojimi govori bodrili ljudi, zmeraj bolj prestrašene zaradi dogodkov, ki so se dogajali v tujini. Ban[15] Marko Natlačen, minister dr. Miha Krek in predvsem minister za notranje zadeve dr. Anton Korošec so se tako udeleževali na ducate teh shodov, delovali kot častni gostje in govorci ter bili večkrat imenovani za častne občane. Prvi takšen zbor je potekal 12. julija 1938 pri Sveti Trojici v Slovenskih goricah kot *»Začetek proslav 20letnice Jugoslavije v državi!«*[16] Naj na tem mestu le na kratko prikažem primer poteka enega takšnih zborov, ki je, sicer nekoliko kasneje, 5. decembra, potekal v Radovljici: *»Danes popoldne je imel naš narodni voditelj dr. Anton Korošec krasno volivno zborovanje v Ljudskem domu v Radovljici. Njegov prihod v mesto je pozdravilo pokanje možnarjev. Mesto je bilo zavito v zastave. Sprejela pa ga je šolska mladina pod nadzorstvom učiteljev, gasilci, funkcionarji JRZ[17] in velika množica ljudstva, ki ga je navdušeno pozdravljala. Posebej smo opazili župana Resmana, dekana radovljiške dekanije Faturja, šolskega nadzornika Grada,*

---

15 Banovine so bile upravno-teritorialne enote Kraljevine Jugoslavije, ki so jih uvedli z oktroirano ustavo leta 1931 in so predstavljale osrednje enote, primerljive s francoskimi departmaji. Bile so poimenovane po rekah, vseh banovin je bilo devet. Njihova glavna funkcija je bila zmanjšati regionalne in etnične delitve znotraj države ter vzpostaviti enotno, centralizirano državno upravo. Bani so bili visoki državni uradniki, ki so vodili banovine. Imenoval jih je kralj in imeli so široka pooblastila pri vodenju regionalnih zadev, kot so uprava, pravosodje in gospodarstvo, a so bili podrejeni centralni vladi v Beogradu.

16 *Slovenski gospodar*, let. LXXII, št. 28, 13. julij 1938, str. 1.

17 Politična stranka Jugoslovanska radikalna zajednica.

okr. glavarja dr. Vrečarja in še več drugih. Dvorana Ljudskega doma je bila okusno okracljana, v ospredju slika našega mladega kralja, ob straneh pa podoba naših narodnih velikanov in Koroščevih soborcev za svobodo naroda: Kreka in Jegliča. Shod v nabito polni dvorani je pričel tajnik okrajne JRZ g. Miha Zalokar, ki je med burnimi pozdravi vseh prisotnih pozdravil našega narodnega voditelja in okrajnega kandidata dr. Šmajda, ki je bil v spremstvu dr. Korošca. Za uvodnimi besedami g. Zalokarja je govoril dr. Korošec, ki ga je vsa množica v dvorani in izven nje, kamor so ojačevalci prenašali njegov govor, nadvse pozorno poslušala in mu ob sklepu govora priredila velike ovacije.«[18]

Zakaj izpostavljam ta radovljiški shod? Najprej zaradi krajše ilustracije, saj je mogoče iz tega relativno kratkega zapisa razbrati marsikaj o tem, kako so potekali tovrstni shodi. Praksa je bila, da so slovenski politiki vsak konec tedna hodili v posamezne slovenske kraje in tam prirejali shode, deloma zaradi proslavitve dvajsete obletnice obstoja Jugoslavije, deloma je bila to oblika volilne kampanje. S tem želim prikazati, da četudi je bil eden največjih, šoštanjski shod ni bil edini takšen dogodek v Sloveniji leta 1938 kot del serije podobnih dogodkov, s katerim so skušali mobilizirati slovensko narodno telo. Po drugi strani želim prikazati, kako pomembno figuro je predstavljal dr. Anton Korošec v predvojnem obdobju. Ni bil le politik in državnik, za Slovence je v času nestanovitnosti in strahu pred novimi konflikti predstavljal osrednjo figuro naroda.

Četudi je dr. Anton Korošec med laičnim občinstvo dandanes pretežno slabo poznana politična figura, saj je spomin nanj zaradi duhovniške izobrazbe in izrazito konservativnega političnega položaja naletel na skorajšnji izbris v drugi Jugoslaviji, slednje nikakor ni upravičeno. Je eden redkih političnih akterjev, ki mu je uspelo ustvariti takšen kult osebnosti na Slovenskem, a kar je najbolj presenetljivo, njegov kult ni temeljil (le) na propagandi in »prisilni ljubezni«, marveč je eden redkih političnih akterjev naše pretekle politične zgodovine, ki si je z delom in pristno ljubeznijo do naroda pri vseh družbenih skupinah na Slo-

[18] *Slovenec*, let. LXVI, št. 280, 5. december 1938, str. 2.

Vsa država in Slovenija sta stopili v zadnji teden volivnega boja in s tem v teden volivne zmage. Nič te trditve ne dokazuje tako sijajno in mogočno, kakor veličastni shod, ki ga je slovenski voditelj dr. Korošec imel včeraj ob naši severni meji.

Dr. Anton Korošec med velikim shodom v Mariboru, ki se ga je udeležilo okoli 12.000 ljudi. (Slovenski dom, let. III, št. 275, 5. december 1938, str. 1)

venskem prislužil iskreno hvalo in ljubezen. Slednje je pomembno predvsem zato, da bomo lažje razumeli, zakaj so dogodki v Šoštanju 31. julija 1938 potekali tako, kot so. A preden prikažemo potek tabora, je treba predstaviti še nekatere druge osebnosti, ki so v taborskem gibanju leta 1938 odigrale pomembno vlogo, predvsem vlogi bana dr. Marka Natlačena in dr. Mihe Kreka.

Natlačen se je rodil 24. aprila 1886 v Mančah pri Vipavi. Po študiju prava na Dunaju je hitro vstopil v politično življenje, saj je bil že od mladih let privržen Slovenski ljudski stranki. Po prvi svetovni vojni in razpadu Avstro-Ogrske je svojo politično kariero nadaljeval v novi državi. Leta 1935 je postal ban Dravske banovine (Banovina Slovenija), kar je bila najvišja politična funkcija, ki jo je Slovenec lahko zasedal v okviru jugoslovanske državne ureditve. Kot ban si je v Kraljevini Jugoslaviji

prizadeval za gospodarski razvoj in avtonomijo Slovenije. Poudarjal je pomen kmetijstva, infrastrukture in gospodarstva ter bil zagovornik slovenske kulturne in politične enakopravnosti. Natlačen je ostal zvest predvojni meščanski politiki tudi po okupaciji in razkosanju Jugoslavije ter je še naprej opravljal pomembne funkcije v novi italijanski okupacijski upravi Ljubljanske pokrajine. 13. oktobra 1942 je Varnostno-obveščevalna služba OF po nalogu Komunistične partije Slovenije na Natlačenovem domu nanj izvedla atentat.

Miha Krek se je rodil 23. septembra 1897 v Leskovici pri Idriji. Njegovo izobraževanje in mladost sta potekala v senci prve svetovne vojne in burnih narodnih gibanj. Po končanem študiju prava v Ljubljani se je pridružil Slovenski ljudski stranki (SLS), v kateri je hitro napredoval. Krek je bil zelo dejaven v političnem organiziranju katoliškega tabora in je postal eden najvidnejših voditeljev stranke, še posebej po smrti Antona Korošca leta 1940. Kot odličen govornik in politični organizator je bil med najvplivnejšimi slovenskimi politiki v Kraljevini Jugoslaviji. Zavzemal se je za slovensko avtonomijo in spoštovanje narodnih pravic v okviru jugoslovanske države ter zagovarjal katoliške vrednote. Bil je tudi odločen nasprotnik komunističnih idej, kar je zaznamovalo njegovo politično delovanje v kasnejših letih. Med drugo svetovno vojno je ostal zvest Slovenski ljudski stranki in se zavzemal za narodno enotnost proti okupatorju. V času italijanske okupacije je bil dejaven pri oblikovanju slovenskih političnih odgovorov na vojne razmere. Leta 1941 je postal del jugoslovanske vlade v begunstvu, ki je delovala v Londonu, kjer je nadaljeval svoje politično delo kot minister. Po vojni se zaradi zmage komunistov ni mogel vrniti v Slovenijo. Ostal je v izgnanstvu – odšel je v ZDA, kjer je postal eden najpomembnejših predstavnikov protikomunistične slovenske emigracije. Kot politični emigrant je dejavno sodeloval v organizacijah, ki so nasprotovale komunistični oblasti v Jugoslaviji, a hkrati je skušal ohraniti idejo o demokratični in katoliški Sloveniji.

Véliki shod v Šoštanju

Leta 1938 je v Šoštanju vrelo. A tokrat je vrelo od veselja. 30. julija so ljudje postavljali mlaje, okraševali osrednji šoštanjski trg, moški so si lakirali čevlje, ženske pripravljale narodne noše. Celoten trg je bil »okrancljan« v modro-belo-rdečih barvah, medtem ko so električarji mrzlično pripravljali podest z mikrofonom in ozvočenjem. Prva vabila so bila razposlana že štirinajst dni pred shodom, kakor pravi časnik *Slovenec*: *»Velik narodni tabor bo v nedeljo, dne 31. julija 1938 v Šoštanju za okraje Slovenj Gradec, Celje, Gornjigrad in Konjice. Na taboru bodo govorili minister dr. Miha Krek, senator dr. Schaubah, tajnik JRZ Marko Kranjc in drugi. Tabor bo v proslavo 20 letnice osvobojenja.«*,[19] nato: *»V nedeljo, dne 31. julija, velik narodni tabor v Šoštanju. Manifestacija za naše narodne in verske svetinje naj presega vse dosedanje, vselej tako krasno uspele nase prireditve! Vsi takrat v Šoštanj!«*[20]

Vse je moralo potekati brezhibno za véliki tabor, ki naj bi se začel naslednjega dne. V slovenskem časopisju je o tem pisalo naslednje: *»Priprave za Narodni tabor v Šoštanju so v polnem teku. Vse kaže, da je zamisel tabora prodrla v vsako slovensko hišo, v sleherno zavedno slovensko srce. Vse iz bližnje in daljne okolice, kar pošteno misli, pravično čuti, naj pride 31. julija v Šoštanj, da se navzame prave ljubezni do naroda in do močne kraljevine Jugoslavije!«*[21] Ter nato: *»Čas hiti. Vsak dan smo bliže velikemu dnevu, ki bo naše mesto zagrnil v nepregledne tisoče neupogljivega slovenskega ljudstva. Vsi 31. julija na narodni tabor v Šoštanj!«*[22] In en teden pred shodom: *»Še en teden in mestni trg prijaznega Šoštanja bo odmeval od navdušenja zavednih Slovencev!«*[23]

O pomenu, ki ga je shod imel za Šoštanj, priča tudi naslednji zapis: *»Mi vstajamo, ker se borimo za v Bogu utemeljene*

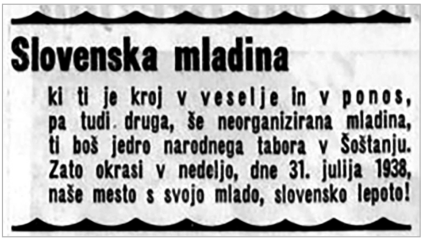
19 *Slovenec*, let. LXVI, št. 161, 16. julij 1938, str. 6.

20 *Slovenec*, let. LXVI, št. 162, 17. julij 1938, str. 6.

21 *Slovenec*, let. LXVI, št. 163, 19. julij 1938, str. 4.

22 *Slovenec*, let. LXVI, št. 166, 22. julij 1938, str. 4.

23 *Slovenec*, let. LXVI, št. 168, 24. julij 1938, str. 5.

Slovenska mladina

ki ti je kroj v veselje in v ponos, pa tudi druga, še neorganizirana mladina, ti boš jedro narodnega tabora v Šoštanju. Zato okrasi v nedeljo, dne 31. julija 1938, naše mesto s svojo mlado, slovensko lepoto!

Pomembno vlogo pri narodnem taboru v Šoštanju je odigrala mladina, kakor je v vabilu poročal časnik Slovenec. (Slovenec, let. LXVI, št. 169, 26. julij 1938, str. 4)

Slovenski kmet – slovenski delavec!

Veliki pobornik za vajine pravice, nepozabni Evangelist, je s pomočjo taborov izvojeval za vaju nebroj sijajnih zmag. — Zato v nedeljo, 31. julija, brez oklevanja na velik

narodni tabor v Šoštanj

ki se ga bo udeležil tudi naš voditelj dr. Anton Korošec, govoril pa bo med drugimi tudi minister dr. Miha Krek. →

Ko je narodni odbor v Šoštanju izvedel, da se bo proslave udeležil sam dr. Korošec, je v nadaljnjih objavah v slovenskem časopisju to izrecno omenil. (Slovenec, let. LXVI, št. 171, 28. julija 1938, str. 3)

pravice. In narodni tabor dne 31. julija bo pokazal, kako zmagovit je naš boj. Vsem, ki so dobre volje, kličemo: Na svidenje 31. julija v Šoštanju!«,[24] kot tudi: *»Narodni tabor v Šoštanju: Sreča naroda je sreča tvoja. Zato pridi v nedeljo, 31. julija, v Šoštanj, da spoznaš, kdo se za srečo naroda in za srečo tvojo trudi!«*,[25] ter *»Slovenski inteligent! Če ljubiš narod, iz katerega si izšel, izkaži mu spoštovanje, ki mu ga dolguješ! Zato pridi tudi ti v nedeljo, dne 31. julija 1938, v Šoštanj na narodni tabor!«*[26]

[24] *Slovenec*, let. LXVI, št. 165, 21. julij 1938, str. 4.

[25] *Slovenec*, let. LXVI, št. 170, 27. julij 1938, str. 7.

[26] *Slovenec*, let. LXVI, št. 172, 29. julij 1938, str. 3.

Priprave na shod so se začele že kakšen teden prej, a vse se je spremenilo 26. julija, ko so v mestu izvedeli, da se bo proslavi pridružila osrednja figura slovenske politike, minister za notranje zadeve dr. Anton Korošec. Razposlanih je bilo še več vabil, medtem ko so bila v osrednjih časopisih objavljena povabila, ki so se glasila: *»Narodni tabor v Šoštanju. Naš voditelj g. minister dr. Korošec je brzojavno sporočil, da pride osebno v nedeljo, 31. julija, na tabor. Tem večji naj bo odziv vseh zavednih Slovencev na naše vabilo, ko bomo imeli v svoji sredi možu, ki si je nadel življenjsko nalogo, da se trudi in deluje le za naš blagor! Mi pa mu hočemo pokazati, da štejemo nepregledne tisoče, ki mu zvesto sledimo v borbi za narod. Vse udeležence, ki bodo prišli peš ali s kolesi ali z vozovi in avtobusi, prosimo, da se vsaj pol ure pred sprejemom gg. ministrov zberejo na mestih, ki se jim bodo po skupinah odkazala. Oni pa, ki pridejo z vlaki, naj se takoj po prihodu odpravijo na določena mesta. Ker je čas točno odmerjen, ne sme sprejem in sprevod utrpeti nobene zamude.«*[27] Zadnje vabilo na shod je bilo razposlano en dan kasneje in se je glasilo: *»Narodni tabor v Šoštanju! Pozdravljen, moj narod! Jutri sine dan, ko boš na veličastnem taboru v Šoštanju prisluhnil čudovitemu snovanju svoje duše: le potom iskrenega slovenstva do krepke, nezmagane jugoslovanske državotvornosti. Triumfalen pohod te tvoje misli naj zmagovito odjekne preko Pohorja, Karavank in Mozirsko-Solčavskih planin! – Bog živi!«*[28]

Kljub vsem omejenim pripravam shod ni potekal brez težav. Izpostaviti je treba dve prigodi, in sicer eno bolj komične in drugo tragične narave. Prva se dotika dr. Korošca, ki mu je med potjo proti Šaleški dolini na avtu spustila zadnja desna pnevmatika. Podrobnosti tega, kje, zakaj in kako je do tega prišlo, so nam neznane, vendar nam je poznana dokaj humorna fotografija, ki prikazuje vrh slovenskega političnega vodstva s

[27] *Slovenec*, let. LXVI, št. 169, 26. julij 1938, str. 3; isto besedilo v: *Slovenec*, let. LXVI, št. 171, 28. julija 1938, str. 4 ter *Slovenec*, let. LXVI, št. 172, 29. julija 1938, str. 7. Isto besedilo se pojavlja tudi v: *Slovenski gospodar*, let. LXXII, št. 30, 27. julij 1938, str. 12.

[28] *Slovenec*, let. LXVI, št. 173, 30. julij 1938, str. 3.

Dr. Anton Korošec in druščina med popravilom avtomobila. (Fotografija pridobljena z Wikimedia commons)

Koroščem na čelu, kako čaka ob cesti, da mehanik zamenja predrto pnevmatiko. Korošec, sicer vedno lepo oblečen, je na tej sliki samo v srajci in ga je mogoče videti med lahkotnim pogovorom z ostalimi iz njegove partije. Kljub temu je Korošec s svojim spremstvom brez nadaljnjih težav prispel v dolino in se nato tudi odpravil iz nje. O drugem, resnejšem pripetljaju, poroča *Slovenski narod*, v katerem je zapisano: *»V nedeljo dopoldne, predno se je formirala povorka za prosvetni tabor, se je na dr. Vošnjakovi cesti zgodila nesreča, katere nedolžna žrtev je postal 9 letni sinček delavca Alojzija Čadeža v Šoštanju. Skupina kolesarjev se je pripravljala, da se uvrsti v povorko. Edini motociklist v tej skupini je zavozil v skupino gledalcev, podrl dve ženski, Čadeža pa je povozil in mu zadal občutne telesne poškodbe, ki utegnejo imeti resne posledice. V nedeljo smo opazili v Šoštanju vse polno rediteljev, v uniformi in brez nje. Ti bi morali preprečiti take nerede in nesreče.«*[29] Preden je dr. Korošec z ostalimi v svojem spremstvu (med drugimi dr. Miha Krek) prispel do Šoštanja, se je na hitro ustavil še v Velenju, kamor je prispel iz celjske smeri preko

[29] *Slovenski narod*, let. LXXI, št. 172, 3. avgust 1938, str. 2.

Vinske Gore. O njegovem postanku je tudi zelo malo znanega; znano je le, da so ga na kratko sprejeli v prostorih Vile Biance, kar kaže tudi ohranjena fotografija Korošca pred vilo, ob postroju žensk v narodni noši in moških v uniformi sokolskega gibanja. Glede na Koroščev natrpan urnik in spored tabora lahko predvidevamo, da v Velenju ni imel govora, temveč je glavna slovesnost potekala v Šoštanju, kamor so se odpravili z avtomobilom. Velenje je tako predstavljalo le krajši postanek, četudi je iz zapisov slovenskega časopisja mogoče dodati, da je po vsej verjetnosti vsaj dr. Natlačen *in absentia,* (opravičil se je, da zaradi službenih obveznosti ne bo prišel v Šaleško dolino) ob postanku skupine v Velenju prejel naziv »častnega občana«.[30]

Anton Korošec pred Vilo Bianco v Velenju. (Fotografija pridobljena iz Wikimedia commons)

Temu je sledil sprva sprejem pri tedanjem županu Šoštanja Novaku pred tedanjim hotelom Jugoslavija (današnji Kajuhov dom), kjer je nastala tudi zanimiva slika častnega sprejema, ki prikazuje dr. Antona Korošca in dr. Miha Kreka ob prihodu v mesto.

30 *Slovenec*, let. LXVI, št. 177, 4. avgust 1938, str. 4.

Prihod dr. Korošca skupaj s spremstvom v Šoštanj.
(Fotografijo hrani Miran Aplinc)

Nato je sledilo osrednje slavje na glavnem trgu v Šoštanju, o katerem so poročali nekateri slovenski časniki. Dokaj dolg prispevek je bil objavljen v *Slovencu*, v katerem so v celoti transkribirali tudi govor dr. Korošca. Ta je zbranim Šoštanjčanom in ostalim opisal, zakaj je še vedno treba verjeti in navijati za Jugoslavijo in kaj naj pričakujejo ob naslednjih velikih volitvah: *»Nedelja naših taborov: Zadnja nedelja je bila ponovno v znamenju Veličastnih prireditev in taborov slovenskega naroda in našega ljudstva. Težko je primerjati med seboj, kateri tabor je bolj in lepše uspel in kateri je bil bolj pomemben. »Ponedeljski Slovenec« je priobčil o vseh taborih izčrpna poročila. Mogočen je bil narodni tabor v Šoštanju, ki je važen že zaradi narodno obrambnega pomena. Z navdušenjem sta bila sprejeta naš narodni voditelj dr. Anton Korošec in minister dr. Miha Krek. Tabora se je udeležilo nad 8000 ljudi. Množica je navdušeno vzklikala kraljevskemu domu, ministrskemu predsedniku dr. Stojadinoviču, dr. Korošcu in dr. Kreku in banu dr. Natlačenu. Na taboru je imel tehten govor naš voditelj dr. Anton Korošec, ki je izvajal: Le za kratek čas sem prihitel v vaš lepi kraj, da vas zopet enkrat vidim in da se z vami prijateljski pozdravim. Danes slavite*

20 letnico obstoja naše narodne države kraljevine Jugoslavije, katero vladajo hrabri Karadjordjevići. Kakor val gre to navdušeno slavje od kraja do kraja, od tabora do tabora, cela Slovenija odmeva to leto v navdušenih manifestacijah za našo narodno državo in našo narodno dinastijo. Ponosen sem, da ste ravno vi, moji vedno zvesti prijatelj, zanetili ta ogenj v celi Sloveniji, da odmeva iz doline v dolino, od gore do gore klic: Živio kralj Peter II, živio knez-namestnik Pavle, živela Jugoslavija! /.../«[31]

Nabito poln glavni trg v Šoštanju z govorniškim podijem, kjer je imel svoj govor dr. Anton Korošec. (Fotografija pridobljena iz Wikimedia commons)

Poleg besed o novi državi na splošno pa je Korošec v svojem govoru nakazal tudi na politično stanje v državi (nadaljevanje zgornjega odlomka): »*Sami dobro veste, kako rada nas je gruča ljudi spremljala korak za korakom in nosila s seboj veliki toplomer, da meri toploto našega domoljubnega čustvovanja. Visoko je dvigala svoj nos, čeravno ni nič delala za narod, katerega nikdar ni marala, in glodala samo ob onih, ki so delovali*

31 *Slovenec*, let. XLVI, št. 175, 5. avgust 1938, str. 3.

aktivno za narod in državo. Sedaj so se ti toplomeri kot črni krti poskrili pod zemljo, ker uvidevajo, da so služili samo laži in natolcevanju. Mi pa ostanemo, kakor smo bili, vedno verni Bogu, domovini in državi. Ker mi je čas bivanja med vami le na kratko odmerjen, vežejo me tudi druge obljube – zato samo nekaj besedi, kajti o politiki vam bo itak o tem povedal moj prijatelj minister gospod dr. Krek. Kaj je novega v politiki? V notranji politiki trenutno ni nič novega, pa vidimo vsi, ki znamo brati, poslušati in gledati, da se nekaj novega pripravlja v notranji politiki. Vi vidite, da se politični voditelji opozicije neprestano sestajajo v sedaj večjem, sedaj manjšem številu, sedaj v Belgradu, sedaj v Zagrebu, sedaj v Vrnjački Banji, sedaj v Kupincu, da mladi doktorji iz najrazličnejših krajev naše domovine letajo iz kraja v kraj, kjer sploh morejo najti kako osebnost, ki se bavi s politiko, in neprestano prenašajo poročila, mišljenja, prepričanja, informacije itd. itd. Zakaj ta vznemirjenost, ta nervoznost, to letanje iz kraja v kraj? Vse je nemirno pri naših neprijateljih, celo gospod Peter Živković se nemirno preseljuje iz kopališča v kopališče, da bi bil bližje dogodkom. Kaj je to? Kaj bo vendar to? Iz Zagreba se pripravlja vlak za Belgrad. Hrvatje se bodo peljali v Belgrad, da si od osebe do osebe pogledajo opozicijo. Dan odhoda tega vlaka pa še ni točen, ker v Zagrebu ne vedo, kaj bi peljali iz Zagreba. Vlakovodja bo tokrat sam dr. Maček. Ta je zelo zanimiva. Mislim samo, da dr. Maček ne bo zastavil svojega vlaka na pravi postaji. Toda začetek je storjen. Upam, da se bo vlak v doglednem času ustavil na pravi postaji, kjer ga bo čakala večina Srbov, večina Slovencev in večina muslimanov. To je prava družba za Hrvate, po mojem mnenju vsaj. Kakor sem rekel, vam bo več menda o političnih zadevah povedal minister dr. Krek. Meni pa dovolite, da se vam še enkrat zahvalim za prijazen sprejem, ki ste mi ga priredili, in vam čestitam na današnji vaši nacionalni in patriotični slavnosti!«[32]

[32] *Slovenec*, let. XLVI, št. 175, 5. avgust 1938, str. 3.

Dr. Anton Korošec nagovarja občinstvo na šoštanjskem trgu. (Fotografija pridobljena iz Wikimedia commons)

Dr. Anton Korošec na šoštanjskem trgu. (Fotografija pridobljena iz Zbirke upodobitev znanih Slovencev NUK)

Še en pogled Dr. Antona Korošca, slika izpred podesta med govorom. (Fotografija pridobljena iz Zbirke upodobitev znanih Slovencev NUK)

Dr. Anton Korošec med govorom. (Fotografija pridobljena iz Zbirke upodobitev znanih Slovencev NUK)

Zelo dolgo poročilo o dogodku v Šoštanju in kasneje pri Komendi podaja tudi *Slovenski delavec*, ki nam prinaša ohranjen prepis govora dr. Mihe Kreka, v katerem je zapisano: *»Od tabora do tabora: Bela Slovenija odmeva letos v navdušenih manifestacijah za našo narodno državo in našo narodno dinastijo. Kakor val gre to navdušenje od kraja do kraja. V nedeljo se je zbrala 8000 glava množica na narodnem taboru v Šoštanju, ki je navdušeno pozdravljala svojega voditelja dr. Korošca in ministra dr. Kreka. Nad slavolokom je blestel napis: »Voditelj naš, ves narod je tvoj!« Po cerkvenem opravilu je spregovoril burno pozdravljen naš voditelj g. dr. A. Korošec, ki je glede notranje politike tudi omenil neprestano sestajanje opozicije in da se iz Zagreba pripravlja vlak za Belgrad, s katerim bodo prišli Hrvatje, da si pogledajo opozicijo in bo vlakovodja sam dr. Maček, ki pa ne bo ustavil svojega vlaka na pravi postaji. Toda sčasoma bo menda le prišel do tega, da ga ustavi na pravi postaji, kjer ga bo čakala večina Srbov, Slovencev in muslimanov. /.../. Po pesmi »Hej Slovani« je spregovoril g. minister dr. Miha Krek. Dejal je med viharnim odobravanjem: »Vsa družina je zbrana in oče je med nami, da se prepriča o uspehu in sadu svojega življenjskega dela. Z zgledom in delom nas je učil slovensko zemljo ljubiti. Naj ve, da smo danes zavedni, ponosni in odločni Slovenci in Slovenke, Bogu in domovini zvesti, pa nikomur hlapci.« Mi tu na meji dvojno močno čutimo, kako nam je potrebna krepka in vplivna naša narodna država. Zato iz tega kraja, zibeli življenja in delovanja prvega velikega preporoditelja štajersko-koroške pokrajine, svetega škofa Slomšeka, vroče prosimo blagoslova Jugoslaviji, mili naši ožji domovini Sloveniji in pošiljamo pozdrave vsem bratom in sestram, ki so v trpljenju.« Pri zaključnih besedah se je polastilo tabora nepopisno navdušenje. Za g. ministrom je bilo še več govorov.«*[33]

Le nekaj ur kasneje, med zborom v Komendi, je imel precej dolg govor tudi dr. Dragiša Cvetković,[34] ki je ohranjen v časnikih in se glasi: *»Na taboru je dobil besedo minister za socialno politiko g. dr. Cvetkovič, ki je burno pozdravljen med drugim*

[33] *Slovenski delavec*, let. II., št. 31, 6. avgust 1938, str. 1–2.

[34] Dr. Anton Korošec in dr. Miha Krek sta se z dr. Dragišo Cvetkovićem sestala v Komendi, kamor je slednji dospel iz Ljubljane.

Rudolf Smersu, slovenski pravnik in sindikalist. (Fotografija pridobljena iz Wikimedia commons)

izvajal: Bratje in sestre! V posebno zadovoljstvo si štejem, da morem danes prvič v svojem življenju prisostvovati enemu izmed vaših številnih narodnih taborov, enemu izmed neštetih slovenskih taborov, ki so že od nekdaj narodni izraz slovenskega ljudstva. Eden, ki bo prišel počastit danes popoldne ta vaš veliki tabor, je veliki Jugoslovan dr. Korošec, on, ki je v zgodovini našega naroda v letu 1918 igral najvažnejšo vlogo, ki je nosilec majske deklaracije, ki je v največji nevarnosti in v najtežjih prilikah v dunajskem parlamentu izrazil zahtevo našega naroda po osamosvojitvi. Bratje in sestre, jaz vidim v majski deklaraciji in v dr. Koroščuposebljeno veličino slovenskega naroda, ki je v tako težkih dneh visoko dvignil prapor narodne zavesti in nestrašeč se napora in žrtev pohitel v naročje zlate svobode. Tu, v tem lepem in idiličnem kraju, kjer je naš veliki Jugoslovan dr. Janez Ev. Krek črpal svojo narodno zavest, ste vi pokazali, da hočete delati in živeti, pokazali ste svoje tvorne sile in stremljenje po velikem kulturnem in prosvetnem udejstvovanju, ki nam daje neomajno zagotovilo v naši svetli in srečni bodočnosti. Z zaupanjem v velikega borca Korošca ste ohranili v najtežjih dneh ono navdušenje in misel za požrtvovalno delo, ki sta potrebna, da bo naš narod velik in močan. V prvi popoldanski uri je prišel na proslavo burno pozdravljen minister dr. Korošec, ki je v svojem govoru izjavil sledeče misli: Vesel sem, da smem spregovoriti vsaj par besed na današnjem prosvetnem slavju.

Kakor ne samo s simpatijami, ampak z ljubeznijo spremljamo razvoj naše slovenske univerze, tako nam je tudi pri srcu vsako najmanjše prosvetno društvo. Kakor mati ljubi svojo deco, malo in veliko, močno in slabo, tako nam je pri srcu vsako žarišče krščanske in narodne kulture. Naše kulturno delo ima zaslugo, da se med našim ubogim in siromašnim narodom ni mogel usidrati kvarni komunizem. Naše kulturno delo nosi zaslugo, da se naša slovenska zavednost poglablja in onemogoča vsako narodno odpadanje. Naše kulturno delo pa nosi tudi zaslugo, da zavest naše pripadnosti k naši narodni državi ni bila nikdar niti najmanj omajana, kamoli da bi se tudi le za trenutek nahajala v krizi. Imamo 407 občin, imamo 555 prosvetnih društev, tako da smo mrežo prosvetnih organizacij izvedli z dovršenostjo. Zraven pa je treba pripomniti, da skoro vsako prosvetno društvo zase predstavlja malo zvezo kulturnih organizacij, kakor so kmetski, dramski, pevski, godbeni, karitativni in Bog zna kakšni še odseki. In tudi tega ne smemo pozabiti, da je poleg prosvetnih društev še vse polno drugih nepolitičnih, kulturnih, gospodarskih in strokovnih društev, tako da lahko z mirno dušo trdimo, da pride povprečno na vsako občino 3 do 5 organizacij, ki so vse v službi Bogu, domovini in državi. Da so kulturno inferiorni ljudje bili proti tem organizacijam – saj se še dobro spominjate njihovih herostratskih dejanj – da so še sedaj povsod proti njim in še delajo proti njim z lažmi in intrigami, nas niti malo ne zaustavlja na našem potu. Duh teh organizacij je globoko ukoreninjen v našem narodu. Organizacije so nam lahko razpustili. Tega duha pa nihče ne more zatreti v narodu, duha, da zvesto služimo Bogu, domovini in državi. Nastop je zaključila mednarodna vrsta, nato pa se je razvila živahna zabava s srečolovom in drugimi privlačnostmi. K popoldanski prireditvi (tukaj je že govora o Komendi, ne o Šoštanju, op. avt.) *se je pripeljal tudi prevzv. g. škof dr. Gregorij Rožman, ki je dopoldne blagoslovil novo kapelico na Veliki planini. Množica je ob slovesu ponovno z navdušenim klicanjem pozdravila dr. Korošca, ministra Cvetkoviča, dr. Rožmana in druge odlične udeležence slavja, ki bo ostalo vsem v najlepšem spominu. /…/«*[35]

[35] *Slovenski delavec*, let. II., št. 31, 6. avgust 1938, str. 1–2.

Panoramska slika, ki prikazuje večtisočglavo množico, ki se je 31. julija 1938 zbrala na šoštanjskem trgu in poslušala Koroščev govor. (Slovenec, let. XLVI, št. 175, 5. avgust 1938, str. 3)

Doslej smo omenili samo tri najpomembnejše slovenske politike, ki so se udejstvovali na teh taborih (Korošca, Kreka in Natlačena), a za razumevanje te zgodbe moramo poznati še dva, saj sta v medvojnem obdobju Jugoslavije Dragiša Cvetković, ki smo ga srečali že v zgornjem govoru, in Milan Stojadinović izstopala kot dve ključni politični osebnosti, ki sta vplivali na usmeritev države v izjemno nestabilnih političnih in mednarodnih razmerah. Njuna vloga v političnem življenju Kraljevine Jugoslavije je bila kritična, saj sta prispevala k oblikovanju notranje in zunanje politike, ki je imela dolgoročne posledice za prihodnost države. Oba sta simbol za politične težave, s katerimi se je spopadala Kraljevina Jugoslavija v obdobju med obema svetovnima vojnama.

Milan Stojadinović (1888–1961) je bil eden najpomembnejših jugoslovanskih politikov v obdobju pred drugo svetovno vojno. Bil je izkušen ekonomist in diplomat, kar mu je omogočilo, da je postal predsednik vlade Jugoslavije od leta 1935 do leta 1939. Njegovo obdobje vodenja vlade je bilo zaznamovano z gospodarskimi reformami, stabilizacijo dinarja in krepitvijo industrializacije države. Kljub svojim dosežkom v ekonomiji je Stojadinović znan predvsem po svoji zunanji politiki, ki je temeljila na poskusih ohranjanja nevtralnosti Jugoslavije v napetih mednarodnih razmerah pred izbruhom druge svetovne vojne. Stojadinović je skušal iskati ravnotežje med dvema glavnima svetovnima silama – Nemčijo in Italijo na eni strani ter Veliko Britanijo in Francijo na drugi. Kot pragmatičen politik je želel

Jugoslavijo ohraniti zunaj neposrednih konfliktov, vendar je to povzročilo številne notranje konflikte ter nezadovoljstvo v vladi in med ljudstvom, saj so številni sumili, da se nagiba k fašističnim silam. Zaradi njegove pronemške politike in nasprotovanja bodočemu jugoslovanskemu kralju Petru II.[36] je bil leta 1939 prisiljen odstopiti.

Dragiša Cvetković (1893–1969) je bil srbski politik, ki je postal predsednik vlade Jugoslavije leta 1939, po Stojadinovićevem odstopu. Njegova ključna politična naloga je bila reševanje vse hujšega nacionalnega vprašanja v državi, zlasti napetosti med Srbi in Hrvati, ki so grozile, da razdrejo državo. Cvetkovićeva največja zapuščina je t. i. Sporazum Cvetković-Maček, ki ga je dosegel z voditeljem hrvaške opozicije Vladkom Mačkom.[37] Ta sporazum, podpisan avgusta 1939, je ustanovil Banovino Hrvaško kot polavtonomno enoto znotraj Kraljevine Jugoslavije. Z

[36] Uradno je vladal vse od 1934 naprej, a je imel zaradi mladoletnosti regenta.

[37] Vladko Maček (1879–1964) predstavlja nekakšno hrvaško različico Antona Korošca. Njegovo politično delovanje je najbolj povezano s Hrvaško kmečko stranko (HKS), v kateri je nasledil hrvaškega politika Stjepana Radića. Maček je svojo kariero zgradil na prizadevanju za večjo avtonomijo Hrvaške znotraj Kraljevine Jugoslavije, obenem je bil zmerni politik, ki se je izogibal radikalnim ukrepom in iskal kompromise med različnimi političnimi silami. Po atentatu na Radića leta 1928 je prevzel vodstvo stranke in nadaljeval Radićevo politiko zmernega hrvaškega nacionalizma, ki je zagovarjal pravice Hrvatov znotraj jugoslovanske države. Vendar se je Maček zavedal, da radikalni ukrepi ne bodo prinesli želenih rezultatov, zato je vztrajal pri pogajanjih z beograjsko vlado. V letih 1935–1939 je deloval kot vodilni obraz politične opozicije in s tem kot eden glavnih tekmecev osi Stojadinović-Korošec. Eden najpomembnejših dosežkov Mačkove politične kariere je bil sporazum Cvetković-Maček, ki je bil sklenjen leta 1939. Kljub temu je bila njegova politika tarča kritik tako radikalnejših hrvaških nacionalistov kot tudi srbskih centralistov. Medtem ko so prvi menili, da je Maček popustil Beogradu, so drugi trdili, da je Banovina Hrvaška korak proti razbitju Jugoslavije. Z začetkom druge svetovne vojne je položaj Jugoslavije postal vse bolj zapleten. Maček se je trudil ohraniti nevtralnost v konfliktu med silami osi in zavezniki ter je po okupaciji zavrnil sodelovanje z okupatorji in kolaborantsko Neodvisno državo Hrvaško (NDH). Po vzpostavitvi NDH je bil zaprt, kasneje izpuščen in premeščen v hišni pripor. Po vojni je moral zaradi političnih razmer pobegniti v tujino. Leta 1945 je emigriral najprej v Avstrijo in nato v Združene države Amerike, kjer je živel do svoje smrti leta 1964.

njim so Hrvati pridobili večjo politično avtonomijo, kar je bila dolgoletna zahteva hrvaških nacionalistov. Čeprav je sporazum uspel znižati napetosti med Srbi in Hrvati, dolgoročno ni rešil nacionalnega vprašanja, saj je ostal vir nezadovoljstva tako med srbskimi kot hrvaškimi nacionalisti. Poleg tega je Jugoslavija v tem času postajala vedno bolj ranljiva zaradi grozečih zunanjih pritiskov in vojne nevarnosti.

V Šoštanju je tisočglava množica sprejela svojega voditelja dr. Antona Korošca z nepopisnim navdušenjem. V imenu šolark mu je dala lep šopek učenka, ki se je postavila s prigodno deklamacijo.

Dr. Anton Korošec prejema venec od mlade Šoštanjčanke Terezike Rotnik. (Slovenec, let. XLVI, št. 175, 5. avgust 1938, str. 6)

Medtem ko so osrednji govorci, denimo Korošec in Krek, izpostavljali predvsem nacionalne težave, ki so pestile Jugoslavijo, je Rudolf Smersu govoril pretežno o vlogi in položaju delavstva. Smersu je bil namreč slovenski pravnik in sindikalist, ki je želel z ustanovitvijo konservativnih društev za borbo za delavske pravice preprečiti porast komunističnih idej med slovenskim delavstvom. Jugoslavija je bila vse od svojega nastanka soočena s socialno krizo, ki se je je država sprva lotila z Obznano

Dr. Anton Korošec se rokuje s Tereziko Rotnik. (Fotografija pridobljena iz Zbirke upodobitve znanih Slovencev NUK)

oziroma prepovedjo komunistične stranke, nato s podreditvijo delavstva pod krovna gibanja katoliških sindikatov in delavskih organizacij. Zaradi tega si je vredno prebrati tudi zapis govora Rudolfa Smersuja *v Slovenskem delavcu*, ki nam ponuja vpogled v delavstvo Šaleške doline v tem času, četudi v močno cenzurirani in meščanski politiki podrejeni obliki: *»Na veličastnem zborovanju v Šoštanju, katerega se je udeležilo tisoče delavnih Slovencev, kakor poročamo na drugem mestu, je v imenu naše ZZD*[38] *in našega delavstva govoril tov. Smersu Rudolf. V svojem govoru je izvajal: Tukaj smo se danes zbrali vsi slovenski stanovi in poklici, da zbrani okoli svojega voditelja proslavljamo 20 letnico svoje države. Tudi slovenski delavci smo prišli danes semkaj, da damo še prav s posebnim povdarkom duška svojemu*

[38] Zveza združenih delavcev (ZZD) je bila slovenska sindikalna organizacija, ki je delovala med obema svetovnima vojnama. V drugi polovici 30. let je ZZD postala glavni slovenski režimski sindikat. Njena ključna voditelja sta bila Rudolf Smersu in France Preželj ter duhovni vodja Andrej Križman. Čeprav je bila ZZD sprva številčno šibka, je do konca desetletja v številu članov presegla ostale sindikate. ZZD je sodelovala z vsedržavnim režimskim sindikatom JUGORAS, vendar je v Dravski banovini ostajala avtonomna.

zadovoljstvu ob tej proslavi. Slovenija je bolj delavska, kot si mi mislimo. Kdor hodi po tej naši lepi slovenski zemlji, bo videl, da je marsikje posejana s tovarnami. Sicer ima še naš kmet trdno večino, vendar je vedno več delavstva med nami in naše vasi niso več samo kmečke vasi, ampak kmečko delavske. Za to je delavsko vprašanje bilo in je še za nas Slovence zelo važno vprašanje, vprašanje, ki zadeva ves naš narod. Takoj po prevratu so se v naši domovini pojavili plačani agitatorji in demagogi, ki so hoteli slovensko delavstvo odtujiti svojemu narodu in svojim voditeljem. Obljubljali so mu raj na zemlji. Toda naše delavstvo ni v ogromni večini sledilo tem vabljivim pa goljufivim klicem. In hvala Bogu, da ni sledilo tem klicem, kajti kjer jim je sledilo, tam je danes pogorišče. Ni še daleč za nami doba petletne zloglasne diktature, o kateri se je delavcem mnogo obljubljalo. V resnici pa ne samo, se jim ničesar ni dalo, ampak se jim je celo jemalo to, kar so si že preje priborili. Zakoni so bili samo na papirju in delavstvo se svojih zakonitih pravic ni smelo in ni moglo posluževati. To je bila doba, o kateri se je pri nas kapitalizem razbohotil do neverjetnih višin, in bili smo na glasu kot ena najbolj kapitalističnih držav v Evropi. Pa je prišlo – hvala Bogu – vstajenje in odrešenje za vse naše ljudstvo, pa tudi za delavstvo. Prišla je ljudska vlada, v kateri delajo tudi naši ljudje. Ta je rešila celo vrsto važnih vprašanj in se je z vso radikalnostjo lotila tudi delavskega vprašanja. Ni obljubljala raja na zemlji in bogastva in brezdelnega življenja, ker ga nihče dati ne more in ker bi to bila laž in demagogija. Pač pa je uredila vprašanje delavskih plač z uredbo o minimalnih plačah, kolektivnih pogodbah, poravnavanju in razsodišču. Dalje je uredila delavsko starostno zavarovanje, rešila rudarjem njihovo pokojninsko zavarovanje, uredila zavarovanje za brezposelne delavce, izvedla pokojninsko zavarovanje nameščencev za vso državo, začela z velikimi javnimi deli, da da brezposelnim zaslužek itd. Da, delavskega vprašanja se ne da reševati z besedami, ampak le z dejanji. Dejanja so pokazali možje, ki so danes tukaj med nami in katerim je danes delavstvo iskreno hvaležno za vse njihove ogromne napore pri izboljšanju našega socialnega položaja. Govorilo se je, da so naši delavci revolucionarni in protidržavno usmerjeni. Danes tega nihče trditi ne more, ker je delavec zadovoljen. Res je, da

delavstvo še ni dobilo prav vsega, kar bi hotelo imeti, toda kdor primerja prejšnje čase z današnjimi časi, mora priznati, da je sedaj ogromna razlika v korist delavca. Mi slovenski delavci, pa naj si delamo z roko ali glavo, smo tega današnjega slavja veseli in izjavljamo, da hočemo biti močan oporni steber tej državi in dajemo državi, našemu mlademu kralju in našim voditeljem na razpolago vso moč svojih delavnih rok in svojega razuma.«[39]

Dr. Anton Korošec nagovarja člane šoštanjskega Sokola. (Slovenec, let. LXVI, št. 176, 3. avgust 1938, str. 3)

Poudariti je treba, da del shoda niso bili samo govori (ki so na trenutke vsebovali tudi zbadljivke zoper pretežno hrvaško opozicijo pod dr. Mačkom), ampak je to bila velika proslava, ki so se je udeležili člani številnih društev (denimo Sokoli in Orli), mladina (npr. že prej prikazana slika deklice, ki je dr. Korošcu predala šopek rož) in tudi sprevodi (»špalir«) konjev in koles, kakor prikazuje spodnja slika. O programu in nastopajočih poroča tudi *Slovenski narod: »Pozno smo šteli in prešteli: v povorki je bilo 42 slovenskih fantov, 61 godbenikov od treh godb, 98 gasilcev, 74 deklet v krojih, 19 konjenikov, 72 biciklistov,*

39 *Slovenski delavec*, let. II., št. 31, 6. avgust 1938, str. 2.

7 narodnih noš in 86 članov Kmetske zveze. Skupno 459 ljudi, poleg tega še cela dva okrašena voza (»Slovenec« jih je videl vse polno). Na trgu je bilo med zborovanjem videti 2800 ljudi, vštevši stotine nemih in pasivnih gledalcev in poslušalcev.«[40]

Še nekoliko natančnejši pregled programa daje *Slovenski gospodar*, v katerem je zapisano: *»Slovenska ministra med narodom v Šoštanju: V Šoštanju se je zbrala zadnjo nedeljo osemtisočglava množica iz Gornje Savinjske, Šaleške in Mislinjske doline na narodnem taboru, katerega sta počastila dr. Anton Korošec in dr. M. Krek. Ob 10. uri sta se pripeljala na tabor in sta se ustavila pred slavolokom z napisom »Voditelj naš, ves narod je tvoj!« Predsednik pripravljalnega odbora g. Mele je pozdravil gg. ministra, se zahvalil za obisk in jim želel dobrodošlico. Šoštanjski župan g. I. Novak je sporočil g. ministru Korošcu, da ga je imenoval šoštanjski občinski odbor v znak hvaležnosti za njegove zasluge za slovenski narod za častnega občana in mu je poklonil lepo srebrno plaketo, ki predstavlja zgoraj grb mesta Šoštanj, spodaj pa tribarvnico s posvetilnimi besedami. Voditelja je še pozdravila Terezika Rotnik in mu je izročila slovenski šopek. Terezikina sestrica Anica je izročila slovenski šopek dr. M. Kreku. Gg. ministra sta se zahvalila za pozdrava in sta se uvrstila za rudarsko godbo iz Velenja, burno pozdravljena od naroda, v sprevod. Pred Marijinim spomenikom je bila služba božja in za to se je vršil narodni tabor, na katerem sta bila glavna govornika slovenska ministra. Govora ministrov je sprejela množica z nepopisnim navdušenim odobravanjem in vzklikala kralju, knezu namestniku, kraljevi hiši in Jugoslaviji. Za ministroma so še govorili za Prosvetno zvezo g. M. Kranjc, prof. Bitenc za Zvezo fantovskih odsekov, ravnatelj Theuerschuch za JRZ, Rudolf Smersu za delavce, predsednik Kmečke zbornice Steblovnik za kmete in Kopač za gasilce. Prebrano je bilo tudi pismo g. bana, v katerem se zahvaljuje za častno občanstvo in izreka pozdravje taboru. Krog poldne je prišel med igranjem godbe urejen razhod.«*[41]

---

40 *Slovenski narod*, let. LXXI, št. 172, 3. avgust 1938, str. 2.

41 *Slovenski gospodar*, let. LXXII, št. 31, 3. avgust 1938, str. 1.

Špalir kolesarjev v Šoštanju čaka v postroju ob prihodu dr. Antona Korošca (Slovenec, let. XLVI, št. 175, 5. avgust 1938, str. 6)

Slavje je po vsej verjetnosti trajalo le približno eno uro, temu je sledila krajša pogostitev prispele častne delegacije. Ta se je morala relativno hitro pomakniti naprej proti Komendi in Vranskem, kjer jo je čakal naslednji tabor tega dne.[42] Delegacija se v Šoštanju tako ni dolgo mudila, saj je imela še isti dan načrtovan podoben, a nekoliko manjši shod. Po krajšem protokolarnem kosilu so se odpravili in nekaj ur kasneje dosegli Vransko. O še enem zanimivem pripetljaju med potjo poroča slovensko časopisje naslednje: *»Na Vranskem so pripravili ministru g. dr. Koroščuprav posebno presenečenje. Ko se je peljal iz Šoštanja v Komendo, so ga na začetku pričakovali četa fantov in četa članic dekliškega krožka. G. minister dr. Korošec je izstopil in v špalirju so ga pozdravili z navdušenimi vzkliki: »Bog živi!«, nakar je pozdravil g. ministra še župan g. Pečovnik in drugi odličniki. G. minister se je za prisrčni sprejem lepo zahvalil in se nato odpeljal v Komendo.«*[43]

42 *Slovenec*, let. LXVI, št. 176, 3. avgust 1938, str. 5.

43 *Slovenec*, let. LXVI, št. 176, 3. avgust 1938, str. 5.

Preden so odrinili, so bili dr. Anton Korošec in še nekateri drugi člani delegacije v Šoštanju povabljeni na (sicer krajše) protokolarno kosilo. (Fotografija pridobljena iz Wikimedia commons)

Še en zorni kot na protokolarno kosilo. (Fotografija pridobljena iz Zbirke upodobitev znanih Slovencev NUK)

Čeprav se morda nekateri zapisi nekoliko ponavljajo, pa si je vredno še v celoti ogledati sledeči zapis iz *Ponedeljskega Slovenca* (priloga časnika *Slovenec*), ki daje najnatančnejši pregled dogodkov: *»Mogočen narodni tabor v Šoštanju: 8000 glava množica navdušeno pozdravlja svojega voditelja Dr. Korošca, slovesno manifestira za močno jugoslovansko državo in izjavlja udanost kraljevski rodbini.*

Šoštanj, 31. julija. Danes zjutraj je oživela vsa Gornjesavinjska, Šaleška in Mislinjska dolina. Ceste so bile polne okrašenih vozov, avtov in kolesarjev, izza z gozdovi porastlih gričev so se zlivale množice in med žitnimi polji hitele na velik narodni tabor v Šoštanj. Danes se je zbral v Šoštanju slovenski narod od Celja do Solčavo in Mežice, da slovesno proslavi 20. obletnico rojstva svobodne Jugoslavije. Kmalu po osmih so se začele zbirati množice pri postaji. V posebne skupine so se zbrali konjeniki, fantje na okrašenih kolesih, slovenski fantje in dekleta v krojih ter gasilci, da sprejmejo še goste, ki se pripeljejo z vlaki. Celjski vlak je privozil na postajo. Godba je zaigrala v pozdrav, množica se je vsula na cesto in se zbirala v skupine. Komaj so se množice, ki so prispele šc z vlakom iz Dravograda razporedile, že da znak avtomobil in med množico završi: Dr. Korošec pride.

Sprejem dr. Korošca in dr. Kreka: Ob četrt na 10 se ustavi na trgu pri postaji avto in g. minister dr. Korošec ves nasmejan odzdravlja množici, ki ga navdušeno pozdravlja in mu vzklika brez konca in kraja. Z velikim navdušenjem je pozdravila tudi ministra g. dr. Kreka, ki je prispel istočasno z dr. Koroščem. Pred slavolokom, na katerem je blestel napis: Voditelj naš, ves narod je tvoj, je predsednik pripravljalnega odbora g. Ivan Mole pozdravil g. ministra, se mu zahvalil za njegov obisk in mu želel najprisrčnejšo dobrodošlico v metropoli Šaleške doline, šoštanjski župan g. Ivan Novak je g. ministru dr. Korošču sporočil, da ga je šoštanjski občinski odbor v znak hvaležnosti za njegove zaslugo za slovenski narod imenoval za častnega občana in mu v znak udanosti poklonil lepo srebrno plaketo, ki predstavlja zgoraj grb mesta Šoštanja, spodaj pa tribarvnico s posvetilnim besedilom. G. ministra dr. Korošca je pozdravila še mala Terezika Rotnik in mu izročila slovenski šopek. G. minister se ji je za njen pozdrav

zahvalil in rekel, da ji sicer ne odgovarja v verzih kakor ona, ampak s srcem kakor ona. Terezikina sestrica Anica pa je izročila slovenski šopek s pozdravno deklamacijo g. ministru dr. Kreku. G. minister dr. Korošec se je pozdravil z navzočimi odličniki in občinskimi odborniki ter sprejel raport častne čete gasilcev in častne čete slovenskih fantov.

Sprevod. Po prisrčnem sprejemu ministrov se je razvil sprevod na Trg kralja Petra, kjer je bil narodni tabor. Na čelu je bila rudarska godba iz Velenja, za njo pa sta šla gg. ministra, ki ju je ljudstvo ves čas burno pozdravljalo. Za njimi so šli še ostali gostje. Že oddale je blestel na lepo okrašenem trgu velik napis na slavoloku: 1918 — Jugoslavija — 1938. Za gosti so korakali slovenski fantje z zastavami v krojih, za njimi močna skupina slovenskih deklet in mladenk v krojih. Skupino slovenske mladine je zaključila izredno dolga kolona fantov na okrašenih kolesih in pa močan oddelek konjenikov v narodnih nošah. Pred šoštanjsko godbo so se zvrstile številne narodne noše, za njo pa so korakali gasilci pod svojimi zastavami. Na čelu ostalega ljudstva sla bili dve zastavi mladinske Kmečke zveze, za njima pa so se sijale na trg nepregledne množice slovenskega ljudstva, ki je do kraja napolnilo trg po vsej dolžini in širini.

Cerkveni del prireditve. Pred Marijinim spomenikom je bil lično prirejen oltar in pa velika tribuna za goste. Ves trg je bil poln okrašenih mlajev in z vseh hiš so vihralo taboru v pozdrav zastave. Cerkveno opravilo je opravil šoštanjski g. župnik Pavel Gril, ki je imel med sv. mašo cerkven nagovor, v katerem je poudarjal, da je globoko versko življenje najboljše poroštvo za zdravo narodno in urejeno državno življenje.

Tabor. Po končanem cerkvenem opravilu je pričel g. Ivan Mele narodni tabor, ki je bil sklican, da slovenski narod pod Sveto Uršljo, zelenim Smrekovcem in na lepih šaleških gričih proslavi 20. obletnico obstoja svobodne Jugoslavije. Ko je pozdravljal ustanovitelja naše velike Jugoslavije in voditelja našega naroda, notranjega ministra g. dr. Korošca, je vsa tisočglava množica več minut navdušeno pozdravljala svojega voditelja. Ko je pozdravil še ostale odličnike, ki so se tabora udeležili, med njimi zlasti g. ministra dr. Miha Kreka, je predlagal udauostne

brzojavke Nj. Vel. kralju Petru. Nj. kr. Vis. knezu namestniku Pavlu, ki jih je vsa množica med burnim vzklikanjem kraljevskemu domu sprejela. S tabora so brzojavno pozdravili tudi predsednika vlade dr. Stojadinoviča in bana dr. Natlačena. V spomin preminulega kralja Aleksandra I. Zedinitelja je vsa množica zaklicala trikratni »Slava!«, Nj. Vol. kraljici Mariji je je poslala ob smrti njene kraljevske matere sožalno brzojavko. Navdušeno pozdravljen, kakor zna pozdravljati samo slovenski narod svojega voditelja, je spregovoril g. minister dr. Korošec. (sledi prepis govora dr. Korošca, ki je že bil objavljen v celoti, op. avt.).

Govor ministra dr. Kreka. Proslava dvajsetletnice Jugoslavije na slovenski zapadno štajerski in koroški meji je kakor slovenska pesem: čudovito lepa, srce in dušo objemajoča, vendar o trpljenju, hrepenenju in bolečinah našega življenja poje. Med vriskajočimi vzkliki veselja in ponosa se prelivajo napevi mehke slovenske duše, ki dobrote in pravičnosti išče. Med krepke glasove korajžnih fantov naših gora poje slovenska mali mili napev te prelepe zemlje in usode rodu, ki mu je življenje dala. Današnji tabor je spomin na tiste dni – kakor je to pri Sv. Trojici tako točno označil naš voditelj – ko so vdajali za našo zemljo. Danes na posebno slovesen način hvalo dajemo vsem, ki so v usodni uri bili na mrtvi straži za našo severno zapadno mejo. Pozdravljamo in slavimo koroške in Majstrove borce, voditelje, zastopnike in diplomate, ki so takrat, ko se jo, delal nov zemljevid Evrope, branili korist in uveljavljali željo teh krajev.

Posebno podčrtamo, danes, da so in bodo ti naši kraji večne priče jugoslovanskega bratstva, ki ga je pred dvajsetimi leti s svojim odločnim ravnanjem izpričala takratna srbska vojska. Čeprav izmučena in izkrvavljena v bojih za svobodo in obnovo Srbije, je brez obotavljanja prišla pomagat in branit novo Jugoslavijo na skrajni severni slovenski meji. Njena požrtvovalnost in hrabrost ni imela meja, njeni cilji so bili tam, kjer samuje poslednja slovenska koča. O to so bili prelepi dnevi, strašni, ker so usodo odločali; težki, ker je bilo vse na kocki; a veliki, ker so dokazali, da je ves naš narod vzdržal, ostal in takrat vstal in tirjal svojo pravico in svobodo. Mogočni so tisti dogodki naše zgodovine, ker so potrdili in zapečatili jugoslovansko misel, da

hoče biti, je in ostane vsak Slovenec, Srb in Hrvat za vedno brat in brat. (Viharno odobravanje.) Predrage sestre in bratje! Od blizu in daleč, z vseh teh brd in dolin ste danes prišli. V svečane narodne noše ste se oblekli, z venci in zastavami ste se opremili. S pesmijo kažete svoje navdušenje, godbe spremljajo naše veselje. Lahko rečemo, ves narod od Celja z vseh dolin in hribov tja do državne meje je tu zbran, navdušen in srečen. Kako ne bi, ko pa je med nami tudi tisti, ki za vse Slovence pomeni poosebljenost narodnostnih bojev in zmag, našega trpljenju in našega vstajenja. Vsa družina je zbrana in oče je med nami, da se sam prepriča o uspehu in sadu svojega življenskega dela. Z zgledom in delom nas je učil slovensko zemljo ljubiti. Naj ve, da smo danes zavedni, ponosni in odločni Slovenci in Slovenke, Bogu in domovini zvesti, pa nikomur hlapci. On nas je učil in prepričeval, da je Jugoslavija naša mati in naša rešitev. Naj sliši danes, da ves slovenski rod s slehernim vlakencem svojega srca ljubi svojo domovino Jugoslavijo, zanjo živi, zanjo žrtvuje vse kar njena sreča in napredek zahtevata od njega. On je obhodil vse te kraje, v lepem in grdem, med nevarnostmi in sovražnostmi. da nam jo pridigal evangelij skupnosti in ljubezni. Glejte, danes po dvajsetih letih smo prišli, da se mu pokažemo, kako smo se združili v vseh različnih prosvetnih, gospodarskih in političnih združenjih, da strnjeni vse združene narodne sile popolnoma stavimo v službo bogu, kralju, narodu in domovini. (Dolgotrajno vzklikanje voditelju dr. Koroščcu.) Združenja naše mladine, fantov in deklet, pa tudi mož in žena so nepremagljiva brana za čuvanje svetinj naših očetov, so življenska sila preko katere ne sme in ne bo mogla nobena tujska sovražna propaganda. Prikriti in neprikriti sovražniki našega naroda in naše Jugoslavije naj vedo, da jih bo korajžno, navdušeno in vztrajno delo naših združenih mladih sil izbrisalo s te naše svete zemlje. (Nepopisno navdušenje – vzklikanje.) Ves ta narod od Celja do Solčave in Mute je končno prišel, da izkaže svojemu voditelju svojo ljubezen. Mislim, da v Vašem imenu lahko govorim. Naj ve naš voditelj, da smo vsi njegovi, naj ve, da smo pripravljeni, naj samo reče pa bomo storili, naj samo zove, evo nas. Vsi brez razločka! Vsi, ki hočemo dobro, vedno pravično in zato uspešno narodno in državno bodočnost. Vsi, ne le tisti, ki smo Vam vztrajno

in zvesto sledili v politični stranki slovenskega ljudstva. Tudi vsi tisti dobri Slovenci in Jugoslovani, ki so takrat kdaj ob strani stali, morajo in hočejo danes pod Vašim vodstvom sodelovati v novi, veliki državno-politični organizaciji ljudstva, v katero ste Vi tako modro vključili vso Slovenijo. (Dolgi živio vzkliki.) Velik čas terja velikih odločitev. Vse pomisleke zavrzimo, vsi se združimo, ker vsi le eno hočemo in le za eno delamo: za blagostanje naroda, države in veličino naše kraljevske krone. Najuspešnejše in najboljše pa smo se Slovenci za vse velike narodne in državne cilje naučili delati pod vodstvom dr. Korošca. (Živio dr. Korošec! se razlega po taboru.) Ko čujemo in čitamo, kako narod triumfalno sprejema predsednika kraljevske vlade in šefa naše skupne stranke Jugoslovanske radikalne zajednice, smo srečni. Slavnostni sprevod, ki se vije vzdolž obale Jadranskega morja od Sušaka doli do Dubrovnika in še naprej nam je nov dokaz, da so tudi drugi bratje, kakor mi, prepričani da je vodstvo domovine v dobrih in izkušenih rokah. (Živel dr. Stojadinovič! Živela vlada!) Ko Srbi in Hrvatje soglasno priznavajo in poudarjajo, kolik napredek je napravilo vse socialno in javno življenje v zadnjih treh letih naše vlade, se jim stoodstotno pridružujemo tudi Slovenci, ki smo pod strahotnim pritiskom prejšnjega režima mnogo, mnogo trpeli in zato tembolj cenimo današnje izboljšanje. Vsem bratom širom domovine povemo in zatrjujemo, da imajo voditelji, med katerimi je tudi naš dr. Korošec, najiskrenejšo željo in samo ta cilj, da brez potresov in brez škode v skupni in nedeljivi domovini uvedejo in uveljavijo pravičnost in enakopravnost. Hočemo, da bi vsak bil, kar mu skupna domovina dati more, da jo bomo vsi ljubili. Hočemo, da bo Jugoslavija zgled bratske ljubezni v slovanski družini, zgled dejanske, globoke, slovanske vztrajnosti (Dolgotrajno odobravanje.) Ko prehajamo v drugo dvajsetletnico obstoja in življenja kraljevine Jugoslavije, Slovenci od Celja do Solčave in Mute izpovedujemo in obljubljamo, da bomo živeli in delali kot najboljši sinovi svojega naroda in države. Nobenih težav in ovir se ne bomo ustrašili, da utrdimo nacionalno in dejansko domoljubno zavest povsod. Zavedamo se, da smo v narodni državi samo mi gospodarji in Bog in naši carji. (Vihar navdušenja se noče poleči.) Mi tu na meji dvojno močno čutimo, kako nam je potrebna krepka in vplivna naša

narodna država. Zato iz tega kraja, zibeli življenja in delovanja prvega velikega preporoditelju štajersko koroške pokrajine, svetega škofa Slomšeka, kličemo iz celega sinovskega srca srečo mlademu kralju Petru II., vzvišeni materi kraljici Mariji, predobremu knezu-namestniku Pavlu in kneginji Olgi ter celi vladarski hiši. Vroče prosimo blagoslova Jugoslaviji, mili naši ožji domovini Sloveniji in pošiljamo pozdrave vsem bratom in sestram, ki so v trpljenju. (Pri zaključnih besedah se je polastilo tabora nepopisno navdušenje. Tisočglava množica je vzklikala kralju, namestniku, vladarski hiši, Jugoslaviji.) Za g. ministrom so še govorili gg. Marko Kranjc za Prosvetno zvezo, prof. Bitenc za zvezo fantovskih odsekov, ravnatelj Theuerschucht kot predsednik okrajnega organa in nato Rudolf Smersu kot delavec, predsednik Kmečke zbornico Steblovnik za kmečki stan in Kopač za gasilce. Nato je g. Mele prebral pismo g. bana dr. Natlačena, v katerem se zahvaljuje za imenovanje za častnega občana in pošilja svoje pozdrave.

PONEDELJSKI

SLOVENEC

LETO XI. V. Ljubljani, dne 1. avgusta 1938. Štev. 31. Posamezna številka 1 Din

Uredništvo: Kopitarjeva ul. št. 6/II. Telefon št. 40-02, 40-03, 40-04 in 40-05. Last izhaja vsak ponedeljek

Upravni: Kopitarjeva ulica štev. 6. Tiskni šek. račun. Ljubljana 10.650. Telefon štev. 4006.

Mogočen narodni tabor v Šoštanju

8000 glava množica navdušeno pozdravlja svojega voditelja dr. Korošca, slovesno manifestira za močno jugoslovansko državo in izjavlja udanost kraljevski rodbini

Pred 100 leti je A. M. Slomšek tako govoril Slovencem

Razhod. Ko je g. Mele končal tabor, so zaigrale godbe, skupine so se uredile za odhod, ljudstvo pa je počakalo, da je g. minister dr. Krek odšel s tabornega prostora in ga ves čas navdušeno pozdravljalo. Še bi ga radi zadržali med sabo, toda še drugi so čakali nanj. Ko je odhajal, ga je množica pozdravljala in mu je naročala pozdrave za svojega voditelja, ki jo je počastil s svojim obiskom. Okrog 12 so se udeleženci tabora začeli polagoma razblinjati na svoje domove, nekateri pa so se popoldne v prijateljski družbi veselili lepe narodne slovesnosti.«[44]

Že naslednji dan, 1. avgusta 1938, poroča časopisje, da je potekala občinska seja mestne uprave občine Šoštanj, o čemer poroča *Slovenski narod* v sredo, 3. avgusta 1938, namenjena je bila predvsem počastitvi nekaterih vidnejših gostov proslave: *»Občinska seja je bila pred dnevi. Dnevni red je bil zelo kratek in tudi seja ni trajala dolgo. Občinski odbor je sklenil prodati stanovanjsko hišo na Vodnikovem trgu. Dalje je votiral za nedeljski tabor din 2000. Glavna točka dnevnega reda pa je bilo imenovanje dr. Korošca in dr. Natlačena za častna člana Šoštanjske občine.«*[45] Slednja »čast« je bila sicer zelo lepa gesta tako za dr. Korošca kot dr. Natlačena, četudi ni bila najbolj »originalna« oblika počastitve. Kajti, kakor poroča slovensko časopisje, so te tri može (Korošca, Natlačena in Kreka) imenovali za častne občane skoraj v vseh slovenskih mestih: *»Slovenske občine banu dr. Natlačenu: V zadnjih tednih meseca julija je lepo število občinskih odborov soglasno izvolilo na svojih sejah bana dravske banovine dr. Marka Natlačena za častnega občana. V brzojavkah in dopisih poudarjajo Vsi občinski odbori, da so se odločili za to počastitev zaradi številnih velikih zaslug, ki si jih je pridobil za naš narod ban dr. Natlačen že kot bivši oblastni predsednik in sedaj kot ban naše slovenske banovine, kateri je v razumevanju vseh njenih potreb pripomogel do lepega razvoja in gospodarskega razmaha. Hkrati poudarjajo, naj bodo ta imenovanja tudi zadoščenje za v pol pretekli dobi prestano grenkobo in trpljenje, ki ga je v veliki meri moral prestati gospod ban, ki je vedno stal*

---

44 *Ponedeljski Slovenec*, let. XI, št. 31, 1. avgust 1938, str. 1–2.

45 *Slovenski narod*, let. LXXI, št. 172, 3. avgust 1938, str. 2.

na strani našega ljudstva. Tako so imenovale bana dr. Natlačena za častnega občana občine: Čatež ob Savi, Gradac v Beli krajini, Ljubno, Mozirje, Sp. Polskava, Studenec pri Sevnici, Ribnica na Dolenjskem, Šoštanj, Topolščica, Velenje, Velika Pirešica pri Petrovčah in Višnja gora. S posebno hvaležnostjo pa so izvolile g. bana dr. Natlačena nekatere prekmurske občine. Prekmurje, ki je dolga leta čakalo na toliko nujnih ustanov in javnih zgradb, je šele sedaj po uvidevnosti g. bana prišlo na vrsto. Novi kmetijski šoli v Rakičanu, ki je že letos odprla vrata prekmurskemu kmečkemu naraščaju, se bo pridružila v kratkem nova in sodobna banovinska bolnišnica, katero bo banovina začela graditi v Murski Soboti in ki bo z opremo in inventarjem stala 12 milijonov dinarjev. Tudi dolgo pričakovana cestna zveza Prekmurja–Štajersko se bo začela uresničevati, saj je že potrjena licitacija za premostitev Mure pri Petanjcih. Glede na vse to so izvolile g. bana za častnega občana občine: Murska Sobota mesto, Murska Sobota-okolica, Selo, Tišina in Šalovci.«[46]

Cvetković in Korošec sta se po proslavi v Šoštanju dobila pri Komendi (Slovenec, let. LXVI, št. 176, 3. avgust 1938, str. 3).

46 *Slovenec*, let. LXVI, št. 177, 4. avgust 1938, str. 4.

Vendar s koncem tabora še ni konec zgodbe, kajti posamezni slovenski časniki tega obdobja so še več tednov za šoštanjskim zborom poročali in pisali o njem, saj naj bi predstavljal enega največjih dogodkov tistega poletja, kakor pravi *Slovenec*, ki primerja Šoštanj z veliko proslavo na Brezjah v pripravah na tabor za slovensko mladino: *»Na Brezjah pa je danes velik kmečki tabor, ki obeta biti poleg taborov pri Sv. Trojici v Slov. goricah, v Šoštanju in v Komendi ena izmed velikih prireditev letošnjega poletja.«;*[47] poleg tega zapisa pa si je vredno ogledati še naslednji zapis: *»Zadnjo nedeljo je doživela Slovenija nekaj Veličastnih taborov, med katerimi je bil najlepši v Šoštanju. Vsako nedeljo se ponavljajo številni tabori v vseh krajih Slovenije in vsakdo se lahko prepriča, da so ti tabori najpristnejši izraz mišljenja našega slovenskega ljudstva. So kakor dolgo zadrževan vzklik, ki je končno prišel do sproščenja in ki dokazuje, kako težka so bila leta, ki so za nami. Tako tabor v Šoštanju, kakor veli častna blagoslovitev prosvetnega doma v Komendi, tabor Dolenjcev v Št. Rupertu in obmejni tabor v Hotederščici, dokazujejo, da je naše ljudstvo pozabilo na vso grenkobo preteklosti in da dela s še večjim navdušenjem za svoje vzore.«*[48]

Res je težko reči, koliko ljudi se je udeležilo šoštanjskega shoda, saj različni časopisi poročajo drugače. *Slovenec* tako izpostavlja cifro osem tisoč ljudi, temu nasprotno je v *Slovenskem narodu* mogoče prebrati naslednji zapis in dokaj humorno zbadljivko proti *Slovencu*: *»V štetju so pa mojstri! „Slovenec“ dela za svoje tabore številke po mili volji in želji. Tudi na nedeljskem taboru v Šoštanju je videl nič manj kot 8000 ljudi … Šoštanjčani, ki so bili nemi gledalci in opazovalci celotne prireditve, se ne morejo dovolj načuditi velikim očem, ki jih ima „Slovenec“, kadar šteje ljudi na svojih prireditvah. V resnici je bilo v Šoštanju precej drugače. Pozno smo šteli in prešteli: v povorki je bilo 42 slovenskih fantov, 61 godbenikov od treh godb, 98 gasilcev, 74 deklet v krojih, 19 konjenikov, 72 biciklistov, 7 narodnih noš in 86 članov Kmetske zveze. Skupno 459 ljudi, poleg tega še cela*

47 *Slovenec*, let. LXVI, št. 180, 7. avgust 1938, str. 2.

48 *Slovenec*, let. XLVI, št. 175, 5. avgust 1938, str. 6.

dva okrašena voza („Slovenec" jih je videl vse polno). Na trgu je bilo med zborovanjem videti 2800 ljudi, vštevši stotine nemih in pasivnih gledalcev in poslušalcev.«[49] Zakaj torej tako velika diskrepanca? Pri tem gre preprosto za dva ekstrema pri časnikih, saj je *Slovenec* kot konservativni časnik močno napihnil številke, medtem ko jih je *Slovenski narod* kot njegov liberalni nasprotnik zmanjšal. Težko rečemo, koliko ljudi se je zares udeležilo shoda, a je smiselno sklepati, da se realna številka giblje okoli štiritisočglave množice. Četudi velja zelo nizka številka *Slovenskega naroda*, je verjetna tri- ali štiritisočglava množica še vedno pohvale vreden uspeh organizatorjev.

Portreti najpomembnejših politikov tedanje dobe. V zgodnji vrsti od leve proti desni: dr. Anton Korošec, minister za notranje zadeve; dr. Miha Krek, minister za infrastrukturo; knez Pavle, regent in osrednji lik avtoritarne dinastije. V spodnji vrsti od leve proti desni: ban dr. Marko Natlačen; dr. Dragiča Cvetković, takratni minister za pravosodje in kasnejši predsednik vlade; Milan Stojadinović, takratni predsednik vlade in predsednik Jugoslovanske radikalne zajednice.

49 *Slovenski narod*, let. LXXI, št. 172, 3. avgust 1938, str. 2.

Ne glede na številke je treba reči, da je bil tabor velik uspeh za katoliški konservativni klerikalni tabor tudi zaradi preprostega dejstva, da predstavlja tabor v Šoštanju enega najbolje dokumentiranih takšnih dogodkov v tedanjem časopisju. In pri tem nismo omejeni samo na slovenske časnike, saj je vest o taboru dospela na vse konce monarhije, kakor poroča *Slovenec* v dveh avgustovskih številkah, in sicer 3. avgusta: »*Slovenski tabori v jugoslovanskem duhu: Na velike narodne tabore, ki se pri nas vrstijo nedeljo za nedeljo in jih obiskujejo najvidnejši predstavniki Slovencev, je postal pozoren tudi tisk po državi. Zlasti o nedeljskih taborih v Šoštanju in Komendi poročajo vsi uglednejši listi zelo obzirno, tako »Obzor«, »Novosti«, »Politika«. Najbolj izčrpno pa poročata belgrajsko »Vreme« in »Samouprava«, ki /.../ zlasti dr. Koroščevemu govoru v Šoštanju pripisujeta velik pomen in ga priobčujeta v celoti. Prav tako obširno ponatiskujeta govore ministrov dr. Kreka in dr. Cvetkoviča. Poročila pohvalno omenjajo nastop slovenskih fantov, organizacijo in opisujejo pisane sprevode, da bralec dobi verno sliko naših prireditev.*«[50] Ter nato še 5. avgusta: *»Odmev nedeljskih taborov v belgrajskem tisku: Belgrad, 1. avg. m. Današnje popoldansko časopisje objavlja obširna poročila z včerajšnjih narodnih taborov v Šoštanju in Komendi. Poleg govorov obeh slovenskih ministrov g. dr. Korošca in g. dr. Kreka ter ministra za socialno politiko in ljudsko zdravje gospoda Cvetkoviča, znanega velikega prijatelja Slovencev ter vnetega zagovornika tesnejšega sodelovanja med večinsko bivšo SLS in bivšo Narodno radikalno stranko, poudarja časopisje tudi veliko navdušenje, s katerim je ljudstvo povsod sprejemalo svojega voditelja, in ljubezen, ki jo je ljudstvo ob tej priliki izkazovalo kraljevskemu domu in Jugoslaviji. Govor dr. Korošca je močno odjeknil tudi v tukajšnji politični javnosti, tem bolj, ker je znano, da gosp. dr. Korošec malokdaj govori, kadar pa govori, da ne govori nikdar brez potrebe in vedno tudi kaj važnega pove, posebno, kadar je treba postaviti v političnem življenju vsako stvar na pravo mesto. Zato je tukajšnja politična javnost hlastno segla tudi po njegovem včerajšnjem govoru*

[50] *Slovenec*, let. LXVI, št. 176, 3. avgust 1938, str. 5.

ter uživala ob mojstrskem prikazu nervoze, ki je zajela politične skupine zaradi prihodnjih državnozborskih volitev. Najbolj se pa tukajšnja politična javnost bavi z onim delom govora g. dr. Korošca, ki se nanaša na potovanja vodje Hrvatov dr. Mačka v Belgrad ter njegove razgovore s srbijanskimi opozicionalci /.../«[51]

Po tem se nadaljnje omembe šoštanjskega shoda v časopisju ne pojavljajo. To ni tako presenetljivo, saj je šoštanjskemu taboru sledila še serija drugih, medtem ko se je jeseni časopisje preusmerilo na objavljanje obeležij dogodkov 29. oktobra 1918 (odcepitev od Avstrije) in 1. decembra 1918 (združitev Države SHS s Kraljevino Srbijo v Kraljevino Jugoslavijo), pri čemer so osrednjo vlogo prevzele pomembne državnozborske volitve, ki so potekale decembra istega leta.

Zaključek

31. julija 1918 je Šoštanj za kratek čas deloval kot postanek in oder za dve osrednji politični figuri politične pokrajine Kraljevine Jugoslavije, in sicer dr. Antona Korošca ter dr. Miha Kreka. Poleg njiju je bil na šoštanjski zbor povabljen tudi tedanji ban dr. Marko Natlačen, ki je opravičil svoj izostanek in se zbrani množici »prikazal« s prebranim sporočilom. Množica je bila vsekakor večtisočglava in je predstavljala politično aktiven oziroma angažiran del Slovenstva z območij ne le Šaleške doline, temveč tudi iz Zgornje Savinjske in Mežiške doline, a tudi iz širšega slovenjgraškega okraja. Zbor, shod oziroma tabor, ki se je organiziral v Šoštanju, je tako veljal za eno največjih prireditev (poleg seveda osrednjih v Ljubljani in Mariboru), ki jo je pripravila slovenska politika v letu, polnem obeležij in proslav. Toda zdaj, ko smo pregledali potek in tudi že nakazali posamezne polemike, je vredno za zaključno misel analizirati tudi pomen tega shoda.

Tabori leta 1938 so bili, po slovenskem časopisju sodeč, del obširne predvolilne kampanje, ki se je dokaj prikladno pomešala s sočasnim slavjem ob dvajseti obletnici nastanka Jugo-

[51] *Slovenec*, let. XLVI, št. 175, 5. avgust 1938, str. 2.

slavije in sedemdeseti obletnici taborskega gibanja. Tabori leta 1938 so bili tako namenjeni množični propagandi konservativno katoliške slovenske politične opcije z dr. Antonom Koroščev na čelu. Časopisje, posebno časnik *Slovenec*, je to politično opcijo preprosto enačilo s Slovenstvom nasploh, kar je tudi razlog, zakaj je bil Korošec kot vodja katoliških narodnjakov na Slovenskem preprosto imenovan za »vodjo naroda«. Četudi smo lahko kritični do takšnega poimenovanja in ga lahko vidimo kot pretiranega, saj bi marsikateri slovenski liberalec nazivu »vodje« močno nasprotoval, je bil na mestu. Po zlomu demokracije v prvi Jugoslaviji in koncu strankarskega življenja po uvedbi kraljeve diktature leta 1929 je meščanski konservativno-klerikalni tabor predstavljal edino politično opcijo, ki je bila dovolj močna, da je res lahko predstavljala narodno telo. Korošec je resda do neke mere zaradi političnih iger, kadrovanj in lastnih ambicij prevzel ideje jugoslovanskega unitarizma, a mu ga je uspelo preoblikovati tako, da bi slovenski narod vsaj kratko- in srednjeročno ohranil svojo »plemensko« identiteto. Zbor v Šoštanju tako prikazuje dvojni politični triumf, ki je bil osrednjega pomena za slovenski politični prostor v poznih tridesetih letih.

Na prvem mestu prikazuje zmago konservativno-klerikalne frakcije, ki se je združila v poenoten meščanski tabor in uspela zatreti liberalne, socialistične in komunistične sile v državi. Nastala je nenavadna »slovenska sloga«, ki je bila opredeljena s tem, da je večji del slovenske populacije podpiral ta meščanski tabor in v njem videl edini način, s katerim bo slovenski narod preživel leta nejasnosti in kriz, ki so se kar kopičile.

Na drugem mestu je treba izpostaviti, da so ti tabori utrdili in »zacementirali« dr. Antona Korošca kot osrednji lik slovenske politike. Četudi se nam zazdi nekoliko nenavadno, se je v poznih tridesetih letih na Slovenskem razvil pravi »kult osebnosti« Antona Korošca. Korošec je postal osrednji lik, akter in gradnik slovenske politične scene in skorajda nekakšna personifikacija narodnega duha. Množična proklerikalna in konservativna propaganda sta ga povzdignili nad vse ostale politike in realno onemogočili nastanek kakršne koli liberalne, socialdemokratske ali socialistične opozicije (vsaj v ustaljenem in le-

galnem političnem prostoru). Skupaj z banom dr. Natlačenom in dr. Krekom je Korošec predstavljal smetano slovenske politične misli, pri čemer so tabori omogočili, da je on sam postal nesporna politična in v očeh konservativnejših množic celo moralna avtoriteta na Slovenskem. Iz politika, željnega slovenske svobodne prihodnosti, je postal »triumfator«, vodja slovenstva in vsesplošni usmerjevalec politične scene Dravske banovine, pri čemer je kot notranji minister na vsedržavni ravni veljal za enega osrednjih gradnikov jugoslovanskega unitarizma in centralizma. Čeprav predstavlja dandanes relativno manj poznano in laičnemu občinstvu skorajda čisto pozabljeno osebnost, si je treba Antona Korošca zapomniti kot najpomembnejšo osebnost slovenske predvojne kulture, politike in državnosti.

Viri in literatura

- Aplinc, Miran. »Šoštanj v zadnjem letu velike vojne«. V: *Šaleški razgledi*, št. 16 (2019), str. 37–77.
- Aplinc, Miran, zasebni arhiv.
- *Digitalna knjižnica Slovenje* (dLib). Spletna stran, na kateri se hranijo vsi digitalizirani primerki v tem prispevku uporabljenih časopisov. https://www.dlib.si/.
- Gačić Belej, Aleksandra. »Družmirski shod za podporo majniški deklaraciji«. V: *Šaleški razgledi*, št. 16 (2019), str. 79–100.
- Gačić Belej, Aleksandra. »Nemškega duha ni tako preprosto izbrisati: slovensko-nemško razmerje v Šaleški dolini v luči nove države«. V: *Šaleški razgledi*, št. 18 (2021), str. 205–236.
- Gačić, Belej, Aleksandra. »Razstrta železna zavesa: državniški, politični in partnerski obiski vodstva vzhodnega bloka v Velenju«. V: *Šaleški razgledi*, št. 20 (2023), str. 595–649.
- Narodna in univerzitetna knjižnica (NUK) v Ljubljani, arhiv starih fotografij. Dostop preko Digitalne knjižnice Slovenije (dLib).

- Perovšek, Jurij. »Slovenci in jugoslovanska skupnost 1918–1941«. V: *Zgodovinski časopis*, let. 59 (2005), št. 3–4 (132), str. 447–460.
- Poles, Rok. »Najdena dva nova častna občana Šoštanja iz leta 1938, dr. Anton Korošec in dr. Marko Natlačen«. V: *List (Šoštanj)*, let. XXVI, št. 7/8, 25. avgust 2022, str. 9.
- *Ponedeljski Slovenec* (časnik), letnik 1938, razne številke.
- Ratej, Mateja. *Triumfator: Anton Korošec v prvi Jugoslaviji*. Ljubljana: Beletrina, 2022.
- *Slovenec* (časnik), letnik 1938, razne številke.
- *Slovenski delavec* (časnik), letnik 1938, razne številke.
- *Slovenski gospodar* (časnik), letnik 1938, razne številke.
- *Slovenski narod* (časnik), letnik 1938, razne številke.
- Šmid, Gašper. »Položaj Slovencev v drugi polovici tridesetih let v Kraljevini Jugoslaviji.« V: *Arhivi*, let. 39 (2016), št. 2, str. 165–178.
- Vidmar Čeru, David; zasebni arhiv.
- *Wikimedia commons* (prostodomenska baza). https://commons.wikimedia.org/wiki/.

POVZETEK

OBISK DR. ANTONA KOROŠCA V ŠALEŠKI DOLINI LETA 1938 IN VÉLIKI SHOD OB DVAJSETI OBLETNICI NASTANKA KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

Prispevek predstavlja nacionalni shod, ki je 31. julija 1938 potekal v Šoštanju kot del vsebanovinskih praznovanj ob 70. obletnici taborskega gibanja, 20. obletnici ustanovitve Države SHS in Kraljevine SHS, a sočasno tudi kot del katoliško-konservativne predvolilne kampanje pred državnozborskimi volitvami. Prispevek je razdeljen na štiri odseke; v prvem delu je opisana Kraljevina Jugoslavija kot politična tvorba v oziru na vse krize in nesoglasja, s katerimi se je država morala spopasti in jih poskusiti rešiti. V drugem delu je narativa prestavljena v ožje slovensko etnično ozemlje znotraj Jugoslavije, za katerega je narejen prikaz spreminjajočega se mnenja slovenskega prebivalstva do »jugoslovanske stvari«, ob tem so predstavljeni najpomembnejši politiki, ki so v tem obdobju delovali na Slovenskem. Tretji del orisuje najožji geografski sklop, to je opis dogodkov v Šaleški dolini, konkretneje v Šoštanju, v času velikega tabora 31. julija 1938. Temu sledi še zadnji del, zaključek kot kritična evalvacija tega dogodka in kaj je zares predstavljal.